

זוגיות חד-מינית כהוויה היוצרת משמעות ייחודית

ריבי אפרת

מטרת המחקר שעליו מתבסס מאמר זה הייתה להבין ולפרש את הקשר שבין אופני ניהול רגשות בקרב בני זוג חד-מיניים ובין חווייתם הזוגית. במסגרת המחקר האיכותני נאספו הנתונים באמצעות ראיונות עומק חצי-מובנים עם תשעה זוגות גברים ותשעה זוגות נשים. הראיונות הוקלטו ושוקלטו במלואם, ונותחו על פי מסורת הגישה הפנומנולוגית. הממצאים מצביעים על חוסר ייחודיות להיבט ההומו-לסבי בתהליך העברת הרגשות מחד, ועל הענקת משמעות ייחודית לחוויית הזוגיות החד-מינית מנגד. הפרשנות התיאורטית, שהתמקדה במציאת הסבר ומשמעות לאי הלימה זו, נשענה על תפיסת ההומוסקסואליות כתת-תרבות, והובילה להתמקדות בבחינת הבניית המשמעות של הזוגיות החד-מינית. המאמר מסתיים בסקירת ההשלכות התיאורטיות, המתודולוגיות והיישומיות-טיפוליות של ממצאי המחקר ומסקנותיו.

מילות מפתח: רגש, זוגיות חד-מינית, משמעות, ייחודיות, תת-תרבות, פנומנולוגיה

“אני מרגיש שכהומוסקסואל אני חי בזוגיות שונה... הזוגיות אחרת, במהות שלה, אני לא יודע איך להסביר את זה. אני מדבר על המהות של המעבר של איך עושים את הדברים” (יובל)

מבוא – רקע

מטרת מחקר זה הייתה לחשוף, לתאר ולנתח את הקשר בין האופן שבו חווים זוגות חד-מיניים את תהליך העברת הרגשות ביניהם, לבין חווייתם הזוגית. מלבד מחקר קיים בתחום העברת הרגשות בקרב זוגות הטרוסקסואליים (Larson & Almeida, 1999; Thompson & Bolger, 1999), לא נמצא עד כה מחקר העוסק בנושא זה בקרב

מאמר זה מבוסס על ממצאי חיבור לשם קבלת תואר דוקטור בהנחיית פרופ' בן-ארי, בית-הספר לעבודה סוציאלית, הפקולטה למדעי הרווחה והבריאות, אוניברסיטת חיפה.

ברצוני להודות לד"ר הדס גולדבלט, החוג לסיעוד, הפקולטה למדעי הרווחה והבריאות, אוניברסיטת חיפה, על עזרתה היעילה והנדיבה בעריכת המאמר.

בני זוג חד־מיניים. מסגרת מחקר איכותנית ועקרונות החקירה הפנומנולוגית נמצאו מתאימים למחקר שמטרתו לתאר תופעה חברתית (Creswell, 1998). הרקע המדעי לבחינת תהליך העברת רגשות בקרב בני זוג חד־מינים נשען על שלושה גופי ידע תיאורטיים ואמפיריים: תחום הרגש, תופעת ההומוסקסואליות, ועקרונות הגישה האיכותנית והפילוסופיה הפנומנולוגית.

רגש, אופני ביטוי והעברת רגשות בין בני זוג

"כולם יודעים רגש מהו, עד שהם מתבקשים להגדירו" (Fehr & Russell, 1984, p. 464). קשה למצוא קונצנזוס לגבי המושג רגש, והשימוש היום־יומי בו נפוץ כאב־טיפוס (prototype) ללא אבחנה והגדרה מדעית מספקת (Feldman-Barrett, 1998; Russell, 1997). רגשות, ככלל, נתפסים כבעלי תפקיד מרכזי במערכת זוגית, והם מהווים בסיס ליצירת אינטימיות בין בני זוג, ומסייעים להם להבין את עמדתם ביחס לכוח, למעמד ולאינטימיות שהם מצפים להשיג ביחסיהם (Kemper, 2000). הספרות מתייחסת לסוגי רגשות שונים המתקיימים בין בני זוג ומעצבים את אופי הדיאדה, כגון: רגשות חיבה (אהבה, תשוקה וחום), רגשות של מודעות עצמית (מבוכה, בושה, גאווה) (Vangelisti & Sprague, 1998), רגשות מלנכוליים (דיכאון, בדידות ואבל) (Shaver, Morgan & Wu, 1996); רגשות עוינים (כעס, שנאה, קנאה) (Guerrero & Andersen, 2000), ולחץ (Bodenmann, 1995).

לביטוי רגשות (emotional expression) תפקיד מרכזי בתקשורת בין בני הזוג. הם משדרים מצב רגשי (Senecal, Murard, & Hess, 2003), כוונות התנהגותיות (Hess, Kappas, & Schere, 1988), וכוונות בין־אישיות שחווה כל אחד מבני הזוג כלפי בן זוגו (Kennedy & Watson, 1999). הבעת הרגשות מתבצעת באמצעות שפה, טון דיבור, הבעות פנים, מגע פיזי ומחוות גוף, ויצירת מרחב בין־אישי (Shields, 2002). חוקרים רבים מסכימים כי קיימים הבדלים בביטוי הרגשי בין נשים וגברים (Brody, 1999; Simpson & Stroh, 2004). מרבית הממצאים לגבי ההבדלים תואמים את ציפיות המגדר: גברים מבטאים ביתר קלות רגשות כעס וזעם (Sells & Martin, 2001), וגם גאווה והערכה עצמית חיובית (Tangney, 1990). לעומתם נשים מבטאות יותר רגשות חיוביים (אהבה, מחויבות, תמיכה ושמחה) ויותר רגשות של הערכה עצמית פחותה (מבוכה, בושה, אשמה, כאב) (Brody, 2000). מנגד ניצבת טענה שחסרים סימוכין אמפיריים באשר למהות הבדלים אלו: האם הם מולדים או נרכשים כתוצר של הבניה חברתית (Fischer & Mansted, 2000; Losonczy- Marshall, 2008; Shields, 2000, 2002; Zammuner, 2000)? או האם הם תלויי אישיות (Brody, Hay & Vandewater, 1990)?

יכולתם של בני זוג להשפיע זה על זה רגשית היא מן המאפיינים הבולטים

של הדיאדה (Rusbult & Van Lange, 1996). סוג השפעה זה מתרחש בין בני זוג באמצעות תהליך העברת רגשות (emotional transmission) (Thompson & Bolger, 1999), שבו מביעים בני זוג רגשות המועברים בין תחומי חיים (מהעבודה לבית, לדוגמה) או בינם לבין עצמם. הרגש שמעביר אחד מהם (עצב לדוגמה) עשוי להיחווה באופן דומה אצל המקבל בתהליך של הזדהות (כואב את העצב של בן הזוג), או לחילופין לשנות את מצב רוחו (הופך עצוב בעצמו) (Westman & Etzion, 1995). לתהליך העברת הרגשות קשר הדדי עם הדינמיקה הרגשית הזוגית. זיקה זו בולטת בהקשר של אירועים יומיים מלחיצים, אשר נמצאו כמסבירים הטובים ביותר להתעוררות קונפליקטים בין-אישיים (Bolger, DeLongis, Kessler, & Wethington, 1989a). בהתאם, מחקרים מצביעים על התעצמות העברת רגשות בקרב בני זוג בזמני לחץ, קושי ומצוקה (Hatfield, Cacioppo, & Rapson, 1994).

גם בנושא זה לא נמצאה הסכמה בין חוקרים באשר להבדלים בין נשים וגברים באופני העברת הרגשות ביניהם (Bolger, DeLongis, Kessler, & Wethington, 1989b; Larson & Richards, 1994). לדוגמה, לעומת הנתון כי תחושת השליטה לגבי קשיים בעבודה משפיעה במידה זהה על נשים וגברים בתהליך העברת הרגשות (Westman & Etzion, 1995), נמצא כי רגשות שליליים של גברים שמקורם בעבודה מנבאים רגשות שליליים של נשותיהם יותר מאשר רגשות שליליים של הנשים מנבאים את רגשות בעליהן (Jones & Fletcher, 1992).

לאור קיומם של רגשות רבים במרחב הדיאדי, הרי שלאופני העברת הרגשות חשיבות רבה להבנת תהליכים זוגיים כגון בניית אינטימיות ושימורה, והתמודדות עם לחצים ומתחים יומיים. אי ההסכמה בין חוקרים באשר לקיומם ולמהותם של הבדלים מגדריים בביטוי הרגשי ובאופני העברת רגשות מעוררת סקרנות לגבי אופיו ומאפייניו של תהליך העברת הרגשות בקרב זוגות חד-מיניים. המאפיינים הייחודיים בסגנון חייהם של זוגות חד-מיניים, כמתואר להלן, והעובדה כי לא נמצא מחקר בנושא העברת רגשות בקרב זוגות חד-מיניים, יוצרים מרחב לתהיות ולשאלות באשר לאפשרות הסתמכות על ממצאים הרלוונטיים לזוגות הטרוסקסואלים, והשלכתם על דינמיקות זוגיות חד-מיניות. האם בקרב זוגות חד-מיניים יימצאו מאפיינים שונים וייחודיים בתהליך? האם ניתן יהיה להבחין באופן בולט בסממנים גבריים בקרב זוגות גברים והיפוכם בקרב זוגות נשים? מהי, אם היא בכלל קיימת, מידת הקשר בין דפוסי העברת הרגשות של זוגות מאותו המין, לבין אורח חייהם השונה בחברה הטרוסקסיסטית? האם אופני העברת הרגשות בקרב זוגות חד-מיניים עשויים לשפוך אור חדש על היבטי המגדר השונים בכלל ועל תהליך העברת רגשות בקרב זוגות הטרוסקסואליים בפרט?

הומוסקסואליות: אורח החיים ה"אחר"

זוג הומוסקסואלים/לסביות מורכב מבני אותו המין (sex) אשר בחרו זה בזה כבני זוג רגשיים ומיניים (James, Murphy, & Cody, 1998). הומוסקסואלים ולסביות מתמודדים עם בעיות ייחודיות הקשורות בחיים בחברה בעלת עמדות הטרו-סקסיסטיות (התייחסויות שליליות כלפי הומוסקסואליות והעדפת אורח החיים ההטרוסקסואלי) (Floyd, 2000). לדוגמה, לא אחת נפגעים הבדלים בין בני זוג במידת חשיפת נטייתם המינית, בשל חשש של אחד מהם מפני פגיעה. מצב זה מעורר מתח, תסכול, ריחוק במרחב הדיאדי ומקשה על גיבוש הזוגיות (Alderson, 2004).

המשפחה המורחבת נחשבת למערכת התמיכה החשובה ביותר עבור הומוסקסואלים ולסביות (Goldfried & Goldfried, 2001; Goldman, 2008; Green, 1997; Smith & Brown, 1997; Laird, 2000). יחד עם זאת, מהספרות עולה כי משפחות רבות מגלות קשיים, ולעיתים אף סירוב, בתמיכה, קבלה ואישור הנטייה המינית בכלל, והזוגיות החד-מינית בפרט (אפרת, 2007; Bepko & Johnson, 2000; Ritter & Terndrup, 2002; Rostosky, Korfhage, Duhigg, Stern, Bennett, & Saltzburg, 1996; Riggle, 2004). התייחסות כזו פוגמת לא אחת ביכולת לאמפתיה הדדית ולחשיפה עצמית מלאה ובטוחה בין בני זוג. מנגד, עלולה דחייה זו לגרום לתפיסת הזוגיות כמרכזית בחיי הפרט ולהסתמכות יתר עליה. צורך זה עלול להתגלות כבעייתי אם זוג מתקשה לפתח את האמפתיה, האמון והקרבה ביניהם (Bepko & Johnson, 2000). מכאן ברור הממצא כי זוגות הגלויים עם משפחתם מדווחים על איכות קשר זוגי גבוהה יותר מזוגות המסתירים את נטייתם (LaSala, 2000).

הורות בזוגיות חד-מינית מלווה במתחים הנגרמים בשל סוגיות כגון מידת חשיפת האוריינטציה המינית בפני הילד והסביבה; מגע עם דמות בוגרת מהמין השני לתא ההורי; הצורך להיות "הורה-על" בנסיבות הייחודיות ועוד (Ariel & McPherson, 2000; Tourni & Coyle, 2002). קשיי התמודדות אלו ונוספים עלולים לגרום לחוויית זוגיות פוגענית וכואבת במקום להיות מקור לאהבה ולאינטימיות (Otis, Rostosky, Riggle, & Hamrin, 2006).

לעומת הקשיים המתוארים, נמצא כי זוגות חד-מיניים מדווחים על רמות מחויבות לקשר ולבן/בת הזוג (Rostosky, Riggle, Dudley, & Wright, 2006) וכן על רמות שביעות רצון ויציבות ביחסים, הוזהות לאלו שמדווחים זוגות הטרוסקסואליים (Mackey, Diemer, & O'Braien, 2004). היבטים זוגיים מסוימים נחווים בקרב זוגות חד-מיניים כיתרונות על פני זוגות הטרוסקסואליות. לדוגמה, המבנה החד-מיני המשוחרר מתפקידי המין המסורתיים, מאפשר בניית דרכי חלוקת כוח ואחריות שוויוניים יותר בזוגיות (Harkless & Fowers, 2005). לעומת זוגות הטרוסקסואליים,

מדווחים זוגות גברים על רמות אוטונומיה גבוהות יותר, וזוגות נשים על רמות מודעות עצמית גבוהות יותר (Kurdek, 2003).

לצד ההבחנה בין זוגיות הטרוסקסואלית לזוגיות חד-מינית, עולה מהספרות ומהקליניקה נושא הקרבה הרגשית והמינית, כמבחין העיקרי בין זוגיות הומוסקסואלית-גברית לזוגיות לסבית-נשית. זוגות גברים נמצאו מגלים רמות קרבה ואינטימיות נמוכות (Dube, Savin-Williams, & Diamond, 2001). זו באה לידי ביטוי בייחוס חשיבות פחותה למונוגמיות כחלק מהגדרת הקשר (Nardi, 1999), ובאחוז גבוה של זוגות הומוסקסואלים המקיימים יחסים מיניים מחוץ לקשר, חלקם בהסכמה הדדית (Bepko & Johnson, 2000). מנגד, עולות ממחקרים אחרים עדויות לקרבה ולאינטימיות בקרב זוגות גברים ברמה המזכירה את מידת הלכידות הזוגית ההטרוסקסואלית (Deenan, Gijs, & Van Naerssen, 1994; Green, Bettinger, & Zacks, 1996). בנוסף, יותר זוגות גברים מעדיפים ליצור זוגיות מונוגמית, המתבססת על שינוי בתפיסת תפקידו הרגשי של הגבר ועל למידת מיומנויות תקשורת כנה (Clark, 1997).

זוגות נשים נמצאו מאופיינות ביצירת רמת קרבה גבוהה, לעיתים עד כדי סכנת היטמעות (fusion). התמזגות בין בנות זוג הופכת לבעייתית כאשר היא גורמת לבידוד הזוג ולניתוקו מהסביבה (Krestan & Bepko, 1980), לקושי לביטוי שונות בתוך הזוגיות (Kleinberg & Zorn, 1995), לאובדן תחושת אוטונומיות ומכאן לתחושות כעס וחנק, העלולים לבוא לידי ביטוי בהתרחקות, בהידרדרות ביחסי המין ואף באלימות זוגית (Burch, 1987; Pearlman, 1989). מנגד, תופסת הפסיכולוגיה באוריינטציה פמיניסטית (Burch, 1993; Negy & McKinney, 2006) את ההיטמעות כמאפיין בריא ונורמטיבי, בהיותו מסמל גבולות אגו נזילים יותר, מאפשר צמיחה ונפרדות בתוך הקשר ולא דווקא בנפרד ממנו. זוגות לסביות רבות חוות את ההתמזגות כקרבה ואינטימיות רגשית עזה, שוויוניות, הערכה הדדית, תקשורת ותמיכה, אשר אינם פוגעים בתחושת הנפרדות (Mencher, 1997).

זוגות חד-מיניים ניצבים בפני אתגרים ייחודיים במאמצי בניית הזוגיות ושימורה בחיים בחברה הטרוסקסיסטית (Herek, 2000). המחקר מעלה ממצאים סותרים לעיתים לגבי איכות הקשר החד-מיני ומאפייניו: הזוגיות נתפסת כיציבה (Patterson, 2000), לעומת "מיטלטלת" ולא בטוחה (James et al., 1998).

עקרונות הגישה האיכותנית והפילוסופיה הפנומנולוגית כבסיס להבנת עולם הרגשות

הגישה האיכותנית הנחתה מחקר זה במטרה לחשוף, לתאר ולנתח את האופן שבו חווים זוגות חד-מיניים את הקשר בין תהליך העברת הרגשות ביניהם ובין חווייתם

הזוגית. המתודולוגיה האיכותנית עוסקת בחקר תופעות חברתיות בהקשרן הסובייקטיבי כדי לבנות מסגרת תיאורטית להסבר תופעות אנושיות על פי המשמעות שמעניקים לה החושים אותה (Creswell, 1998; Denzin & Lincoln, 1994). המחקר מתנהל בסביבתה הטבעית של התופעה ומתמקד במכלול החוויה (Streubert, 1999), במשמעויות (קוגניטיבית, רגשית, התנהגותית), ובהשקפות הפנימיות של המשתתפים (Patton, 1990). עד כה נעשה שימוש מועט בשיטה האיכותנית לצורך העמקת ההבנה של משמעות העברת רגשות בקרב בני הזוג/או המשפחה (Lavee & Ben-Ari, 2006; Wood, 2000), והמחקר בנושא השתמש ברובו בשיטה הכמותנית-דוקטיבית (Larson & Almeida, 1999; Roberts & Krokoff, 1990; Thompson & Bolger, 1999). כמחקר העוסק באוכלוסייה ההומו-לסבית, נתמכה הבחירה במחקר איכותני במחויבותו לחקר קבוצות מיעוט (Cohen, Philips, & Palos, 2001).

על מנת להכיר ולהבין את תהליך העברת הרגשות בקרב זוגות חד-מיניים, נבחרה המתודולוגיה הפנומנולוגית. שיטת החקירה הפנומנולוגית מתמקדת בתיאור ובהבנה של עולם התנסויות היום-יום של האדם (Carpenter, 2003a), על בסיס הפירוש הסובייקטיבי שהוא מעניק למעשיו ולהתנסויותיו אלו (Schutz, 1970). בניגוד לעמדות הפוזיטיביסטיות התופסות את המציאות כאובייקטיבית וכחיצונית לאדם החוקר אותה, רואה הפנומנולוגיה את הקשר הבלתי ניתן להתרה בין האדם לעולמו, הבונים זה את זה (co-constitute), כתמונה ורקע המתחלפים ביניהם בהקשרים (contexts) מצביים שונים (Spinelli, 1996). במחקר זה נבחנו הדינמיקות הזוגיות הרגשיות ומשמעויותיהן עבור בני זוג חד-מיניים, כפי שהם עצמם מתארים ותופסים אותן בהקשר של סיטואציות יום-יומיות שונות שלהם.

אוסף המשמעויות הסובייקטיביות, שמעניק הפרט לעולם ההתנסויות שלו, מעוצב על פי תמות ונרטיבים סביב נושאי הליבה של החוויה האנושית (lived experience) הנחקרת, ויוצר את מהותה (essence) (Denzin, 1989). ההנחה הפנומנולוגית היא כי לחוויה האנושית מהויות בסיסיות משותפות לאנשים המתנסים בה, והן מעוצבות על ידי גורמים מולדים וגם סביבתיים-תרבותיים כגון חברה ותרבות, בהקשר של זמן, של מקום, של היסטוריה ושל שפה (Eisikovits & Buchbinder, 2000). חוויות משותפות לזוגות במחקר זה, כגון "יציאה מהארון" ובניית זוגיות חד-מינית, היוו בסיס להבניית מהות החוויה הזוגית החד-מינית.

התנסויות האדם מוכנות על יסודות המודעות והתפיסה החושית (perception) שלו לגבי קיומו בעולם (Munhall, 1989). מודעות (consciousness) האדם ליחסים בינו לעולם, ובינו לבין האובייקטים המשמעותיים לו (van Manen, 1990), הינה אינטר-סובייקטיבית באופייה. המודעות מכוונת (intentional) תמיד כלפי אותם אובייקטים אנושיים, מוחשיים ומופשטים בעולמו (Spiegelberg, 1965), באמצעות התבוננות רפלקטיבית. פעולות הרפלקציה הן מהלכים קוגניטיביים ורגשיים, שבהם

האדם כסובייקט פעיל בארגון משמעות חייו מתוך התבוננות מכוונת ב"עצמי", בזולת ובעולם (הוסרל, 1993). מדריך הריאיון הובנה כך שיעורר את ההתבוננות הרפלקטיבית של הזוגות במחקר לגבי האופן שהם חווים ותופסים את התנהלותם הרגשית במרחב הדיאדי. היות שהריאיון נערך עם שני בני הזוג ביחד, פעמים רבות התייחסו בני הזוג זה לרפלקציה של זה, כך שהתקבלה תמונה יחידנית ותמונה זוגית של משמעות ההתנסות.

הפרדיגמה האיכותנית ועקרונות החקירה הפנומנולוגית מדגישים את טבעה הסובייקטיבי של תפיסת המציאות והבנייתה, ואת הצורך בהבנתה דרך החוויה והידע האנושי של החווים אותה. האנשים ותפיסתם ניצבים בלב החקירה האיכותנית, והאמת שלהם היא ה"אמת של המחקר".

לסיכום, רגשות ולחצים הנובעים ממקורות חוץ-דיאדיים ותוך-דיאדיים חשובים בחיי היום-יום לאיכות חיי הפרט ולרווחתו, כאינדיבידואל וכחלק מזוג, וגם לזוג עצמו (Bolger et al., 1989a). זוגות חד-מיניים מתמודדים עם רגשות ולחצים שונים בסיטואציות חיים יומיות, הנוצרים לא אחת בשל הגוון הייחודי של המבנה הזוגי החד-מיני ובשל יחס החברה כלפיהם (Herek, 2000). מכאן, מטרת מחקר זה הייתה לזהות ולאפיין את הדרכים שבהן רגשות יום-יומיים באים לידי ביטוי ומועברים בין בני זוג חד-מיניים, ואת הקשר של תהליך זה למאפיינים של הזוגיות החד-מינית. העברת רגשות נחקרה רבות בקרב זוגות הטרוסקסואלים המחקר הראשון הידוע בקרב זוגות חד-מיניים. הפרדיגמה האיכותנית ועקרונות החקירה הפנומנולוגית נבחרו כמסגרת-על לבחינת נושא העברת רגשות בין בני זוג חד-מיניים, המאפשרת התמקדות מנקודת מבט סובייקטיבית לגבי התופעה הנחקרת (Creswell, 1998).

חמש שאלות מנחות היוו את שלד הריאיון עם הזוגות, על מנת להתייחס באופן מקיף לכלל מאפייני תהליך העברת הרגשות בהתייחסות ייחודית להיבט החד-מיני בחייהם. שאלות המחקר: (1) באילו אופנים חווים הומוסקסואלים ולסביות את רגשותיהם היום-יומיים? (2) כיצד מתארים זוגות חד-מיניים את אופי המפגש הזוגי היום-יומי ביניהם לאור רגשות ולחצים אלו? (3) מהי המשמעות שמעניקים הזוגות להעברת הרגשות ביניהם? (4) כיצד תופסים זוגות חד-מיניים את הקשר בין העברת הרגשות ואיכות הזוגיות? (5) כיצד מפרשים בני הזוג את הקשר בין חייהם כזוג חד-מיני לבין העברת רגשות ולחצים בדיאדה שלהם?

 המחקר

מדגם

המדגם במחקר איכותני מדגיש ייצוגיות קונצפטואלית עשירה ומגוונת של מרכיבי התופעה הנחקרת, בשונה מהדגש הסטטיסטי בשיטת המחקר הכמותני (Creswell, 1998). מדגם המחקר הורכב בשיטת הדגימה המכוונת (purposeful sampling) (Lincoln & Guba, 1985). המדגם מורכב מ-18 זוגות חד-מיניים ישראלים, 9 מכל מין; כולם יהודים ומרביתם ילידי הארץ, חילוניים, עירוניים; גילם הממוצע הוא 35.05 שנים (36.6 גברים, 33.5 נשים), וממוצע הוותק הזוגי שלהם 7.5 שנים (7.3 זוגות גברים, 7.8 זוגות נשים); למיעוטם (ארבעה זוגות) ילדים, ושלושה זוגות נוספים בשלבי כניסה פעילים להורות (היריון, אימוץ); 28 מתוך 36 משתתפות המחקר הינם אקדמאים בעלי תואר ראשון לפחות; ולמעט שני זוגות בעלי הכנסה גבוהה, שאר הזוגות הגדירו עצמם כבעלי הכנסה ממוצעת. לעומת ההומוגניות במאפיינים אלו במדגם, נמצאה הטרוגניות בטווח הגילאים (24 הצעירה ביותר עד 56 המבוגר ביותר); במידת חשיפת הנטייה המינית וב"וותק" החשיפה; במספר שנות החיים המשותפות, ובאופנים השונים שבהם הפכו חלקם להורים. כל הזוגות עומדים בקריטריון הבסיסי ההכרחי שנקבע על ידי החוקרת (LeCompte & Preissle, 1994), שהוא שנת חיים משותפת אחת לפחות.

כלי המחקר – ריאיון חצי-מובנה

מחקר זה התבצע באמצעות ריאיון-עומק חצי-מובנה (semi-structured in-depth interview) (Spradley, 1979), עם שני בני הזוג ביחד (joint interview). הריאיון הונחה באמצעות מדריך הריאיון, שהינו רשימת שאלות פתוחות, המסייעות לחוקר בהעלאת כל תחומי החקירה (Kvale, 1996), ובשמירה על התמקדות במטרת הריאיון (Patton, 1990).

ריאיון-עומק חצי-מובנה מתבסס על הקשבה פעילה ואמפתית של החוקר (Hagan, 1986), ונערך בתנאים הנוחים למשתתפים מבחינת זמן ומיקום (בביתם) (Smith, 1995). הראיונות ארכו כשעתיים בממוצע, הוקלטו על גבי טייפ ושוקלטו במלואם על ידי החוקרת.

סוגיות אתיות

הנושא האתי, המלווה את שלבי המחקר האיכותני (Carpenter, 2003b), רגיש מאוד, בעיקר בשל המגע הישיר והמעמיק עם משתתפי המחקר. הקפדה על עקרון "מניעת

עשיית רע" (nonmaleficence) (Carpenter, 1999) מתבצעת באמצעות שמירה על שלושה כללים:

1. תועלת/מועילות. הגנה על רווחת המשתתף באמצעות מיקוד בריאיון וסיוע בהתמודדות עם העלאת תכנים מסעירים. פיטמן (Pitman, 2002), וקרום (Croom, 2000) הדגישו את חשיבות עקרון התועלת כאמצעי להעצמת קבוצות מיעוט במחקר (שחורים וחד-מיניים במחקריהן). הזוגות במחקר הביעו שביעות רצון מהריאיון, הן כהוויה מחזקת ומעצימה את הקשר הזוגי והן בשל תחושתם כי תרמו לקידום הקהילה ההומו-לסבית.
2. אוטונומיה. השגת הסכמה מודעת להשתתפות במחקר המבוססת על הענקת ידע מלא למשתתף לגבי מהות המחקר (Behi & Nolan, 1995). על החוקר לדאוג לחידוש ההסכמה במהלך המחקר (Munhall, 1988), ולחזור וליידע לגבי האפשרות להפסקת ההשתתפות בכל נקודת זמן שהיא (Polit, Beck, & Hungler, 2001). ואכן בתחילת כל ריאיון פורטה מטרת המחקר והובהר למשתתפים באופן בהיר ומלא לגבי זכותם לפרוש מהמחקר בכל רגע נתון.
3. צדק. הבטחת סודיות, אנונימיות והתחשבות, עשיית חסד (הבטחה לעמדה הוגנת, שומרת ומקדמת את רווחת המשתתף במחקר), כבוד וצדק כתנאים מקדימים להשתתפות במחקר (Beauchamp & Childress, 1994). לצד הבטחת הסודיות ופירוט דרכי שמירתה בעבודה המוגמרת, סומנו הקלטות במספרי המרואיינים התואמים את מספרם על גבי השאלון הדמוגרפי ובתאריכים תואמים, ולא בשמותיהם. בעבודה עצמה הומרו שמותיהם בשמות בדויים, לרוב על פי בחירתם, והוסרו פרטים מזהים. החוקרת שמרה על גבולות מערכת היחסים חוקר-משתתף ולא סתה מתפקידה כחוקרת לכיוון תפקידה כפסיכותרפיסטית, גלישה העלולה להתרחש בסיטואציה שבה העיסוק בנושאים אישיים עלול לגרום לבלבול בין ריאיון לבין טיפול (Carpenter, 1999; 2003b).

ממצאים

מניתוח ממצאי הראיונות ועיבודם עולה, כי תהליך העברת הרגשות מכוון למציאת "עמק השווה" בין בני הזוג, וזאת באמצעות שתי דינמיקות זוגיות: (1) מאבקי כוח וקונפליקטים; (2) מהלכי התקרבות-התרחקות במרחב הדיאדי. כל אחת מדינמיקות אלו באה לידי ביטוי זהה הן בקשר לעולם תוכן הומו-לסבי (לדוגמה מריבה על פערים ביניהם במידת חשיפת הנטייה החד-מינית), והן בהקשרי חיים "כלליים" אשר אינם קשורים לנטייה החד-מינית (לדוגמה, ניהול משא ומתן לגבי מידת

הקרבה והמרחק בין בני הזוג). במילים אחרות: במהלכי ניהול הרגשות בין בני זוג חד-מיניים, לא נמצאו מאפיינים ייחודיים בהקשר חד-מיני. ממצא זה הינו בניגוד לממצאים הטוענים להבדלים בביטוי הרגשי בין זוגות חד-מיניים לזוגות הטרוסקסואליים (Bepko & Johnson, 2000; Harkless & Fowers, 2005). בנוסף נמצא כי קיימים הבדלים מינוריים בלבד בין זוגות הגברים והנשים בתהליך העברת הרגשות. ממצאים אלו עומדים בניגוד לספרות הטוענת לשונות בין נשים וגברים בתהליך העברת רגשות בזוגיות הטרוסקסואלית (Bolger et al, 1989b; Larson & Richards, 1994), ובניגוד לממצאים על שונות במאפיינים רגשיים בין זוגיות נשית וזוגיות גברית (Ossana, 2000; Patterson, 2000). לדוגמה, הביטוי הרגשי של בנות זוג בתהליך העברת הרגשות לא נמצא מועצם וסוער יותר לעומת הביטוי הרגשי של זוגות הומוסקסואלים. זוגות גברים מייחסים חשיבות זהה לקיומם של רגשות במרחב המשותף ולאופני ביטויים ביניהם. הממצא באשר לחוסר ייחודיות לדינמיקה הרגשית הזוגית החד-מינית מקבל חיזוק גם לאור העובדה כי קונפליקטים ומהלכי קרבה – מרחק נמצאו כדינמיקות המאפיינות זוגות הטרוסקסואלים (Mitchell, 2002; Sharpe, 2000).

בפרק זה, לצורך מיקוד הצגת הממצאים, מתוארות הדינמיקות הזוגיות בהקשר של אורח החיים החד-מיני. לעומת חוסר הייחודיות בהיבט החד-מיני והחד-מגדרי כדינמיקות הזוגיות, מעניקים הזוגות ברובם המכריע משמעות ייחודית ו"אחרת" לזוגיות חד-מינית בכלל ולזו שלהם בפרט.

ניתוח הנתונים ועיבודם

ניתוח הנתונים ועיבודם נערך בארבעה שלבים, באופן מעגלי לכל אורך המחקר:

1. היכרות מעמיקה (familiarity) (Tesch, 1990) עם הנתונים באמצעות "שקיעה" (immerse) – קריאה חוזרת ונשנית של הראיונות (Rubin & Rubin, 1995). הראיונות נקראו 3 פעמים טרם הניתוח, ופעמים רבות נוספות במהלכו;
2. זיהוי "יחידות משמעות" בדמותם של ביטויים, משפטים ומטפורות (Tesch, 1990), והמשגתם לרמת ניתוח גבוהה יותר (LeCompte & Preissle, 1994). לדוגמה, זוהו יחידות המשמעות בדמות משפטים וביטויים של רגשות חיוביים ורגשות שליליים;
3. ארגון יחידות משמעות הדומות בתכניהן לאשכולות משמעות (meaning clusters) (Moustakas, 1994) הניתנים להשוואה ביניהם (Glaser & Strauss, 1967). בשלב זה התבצעה ההחלטה באשר לציטוטים שיהוו את "קולם של משתתפי המחקר" (Creswell, 1998) להמחשת רעיונות החוקר באשר למהות החוויה ומשמעותה (Patton, 1980). יחידות המשמעות העוסקות ברגשות ובאופני הבעתם אוגדו

לקטגוריית-על – "ביטוי רגשי". ניתוח הציטטות נעשה תוך זהירות מפני אובדן הקול הסובייקטיבי הייחודי של כל אחד ממשתתפי המחקר (Huberman & Miles, 1994), וכל פרשנות אינדיבידואלית שולבה עם המהות המתהווה של התופעה הנחקרת (Moustakas, 1994);

4. חשיפת מהות התופעה הנחקרת באמצעות סינתזה בין הקטגוריות תוך זיהוי הקשרים ביניהן (Strauss, 1987). סינתזת כלל התמות גובשה להצגת תמונת הדינמיקות הזוגיות, כמסבירה את כלל ההתנסות ומשמעותה (Crabtree & Miller, 1999). בפרק הדיון מוסבר אופן תהליך העברת הרגשות בין בני זוג על פני שני צירי התייחסות של הבניית ההווה הזוגית החד-מינית (הבניה תיאורית והבניה של משמעות הזוגיות). האינטגרציה בין שני צירים אלו מובילה להבניה פנומנולוגית של הזוגיות החד-מינית.

אמינות (trustworthiness) (Lincoln & Guba, 1985) המחקר, כלומר היכולת לאימות הממצאים ולהבחנה בינם לבין פרשנות החוקר, הושגה באמצעות ניתוח הנתונים תוך השהיה (epoch) ומסגור (bracketing) עמדות והנחות מוקדמות של החוקרת (Spiegelberg, 1975), במטרה ליצור קשר "נקי" ככל האפשר עם הנתונים (Carpenter, 1999); והפעלת עקרון הטריאנגולציה (triangulation) – בדיקת הממצאים באמצעים נוספים, כגון "תחקיר עמיתים" (Denzin & Lincoln, 1994) על ידי שלושה חוקרים איכותניים בכירים, קבלת משוב מהמשתתפים (Patton, 1990) ומאנשים נוספים (לדוגמה, חברים בקהילה ההומו-לסבית).

העברת רגשות: דינמיקות זוגיות

בניתוח הראיונות בולטות שתי דינמיקות זוגיות במרחב הדיאדי: מאבקי כוח וקונפליקטים מחד, ומהלכי התקרבות-התרחקות, הקשורות הדדית זו בזו, מאידך. הדינמיקה של מאבקי כוח וקונפליקטים בין בני זוג קשורה לשני היבטים בולטים: שונות בין בני הזוג באופני הביטוי הרגשי, והדינמיקה הזוגית של התקרבות-התרחקות. ביטוי רגשי סוער, בוטה ופוגעני, מעורר בדרך כלל כעסים ומתחים המובילים למריבות בין בני הזוג כאשר ללגיטימיות של אופן ביטוי רגשות מאידך, קורה גם שהעדר ביטוי רגשי מעורר קונפליקטים במרחב הדיאדי, בעיקר בשל תחושות תסכול וחוסר אונים למול תחושת הניכור והריחוק הנוצרת.

בהקשר זה עולה הדינמיקה של התקרבות-התרחקות, אשר לה ביטוי אידיאולוגי וביטוי מעשי. ההיבט האידיאולוגי מוצג על פני רצף של ארבע עמדות מוצא עקרוניות ביחס לזוגיות: "נפרדות-אני", שבה הדגש הוא על האוטונומיה של כל אחד מבני הזוג; "בין נפרדות לאנחנו", המדגישה את המשא ומתן בין בני הזוג כאשר ליחסיות

שבין אוטונומיה ובין "ביחד"; "אנחנו שנינו ('us') המבליטה את ה"ביחד" הזוגי, תוך שמירה על מרחב פרטי לכל אחד מבני הזוג; "אנחנו ('we-ness')", קצה הרצף שבו ההעדפה הברורה היא ל"ביחד" הזוגי, לעיתים על חשבון המרחב העצמאי. מרבית הזוגות ממוקמים סביב טווח האמצע של הרצף, עם הטיה מסוימת לכיוון ה"אנחנו שנינו".

השיח הזוגי, המכוון למציאת איזון בין "אנחנו" ל"אני", הוא ההיבט המעשי, ומיוצג באמצעות מהלכי מרחק וקרבה. אלה הם מעברים ותנודות חוזרים ונשנים של שינויים במידת המרווח במרחב בין בני הזוג, כפי שמבטא מיכה: "פעם חשבתי שהמרחק יפריע לי, אבל אני רואה שגם אני עושה את זה לפעמים, זה נראה לי, נראה לי חשוב לא פחות מלהיות ביחד". את האופן המשותף שבו מבנים בני הזוג את משמעות המרחק והקרבה ביניהם ואת אופני השגתם, ניתן לכנות כ"השקפה משותפת" (shared view) (Lavee & Ben-Ari, 2006) של יחסיות המרחק-קרבה הנרקמת ביניהם.

מהממצאים עולה כי דינמיקות אלו מתקיימות בקרב הזוגות באופן זהה בהקשרי חיים "כלליים" (ניהול בית לדוגמה) ובהקשרי חיים חד-מיניים (יציאה מהארון לדוגמה). באמצעות סיפוריהם של שני זוגות ממשותפי המחקר, מוצגות להלן הדינמיקות הזוגיות בהקשר של אורח החיים ההומורליסטי הזוגי.

התמודדות עם קשיים בקבלת הנטייה המינית השונה תוארה על ידי חלק מהזוגות במחקר כמקור ללחצים ולמריבות. בהקשר זה, הבדלים בין בני הזוג במידת חשיפת נטייתם המינית מהווים לא אחת סיבה להיווצרות מתחים וקונפליקטים. עבור אמיר (36) ודוהן (34), החיים יחד שש שנים בעת הריאיון, זרזו משמעותי להעלאת סוגיה זו על הפרק הינו מעבר מחיי זוג לחיי הורות ובנייתה של משפחה חד-מינית. שינוי זה מעלה חששות בקרב שניהם לגבי ההשלכות הצפויות כיוון שדוהן מסתיר את נטייתו המינית במקום עבודתו:

אמיר: בקיצור – הוא לא מחוץ לארון בעבודה.

דוהן: כן, בעבודה ממש לבודדים, לבודדים הקרובים. זה קצת מכניס מתח פה בבית, למשל כשהתחלנו לדבר על האימוץ אז אמיר אמר, שדי, כשיהיה ילד, כשיהיה תינוק, אז די, אני כבר לא אוכל... יש לי תינוק בבית, זה כבר נהיה חלק מהחיים.

אמיר: זה לא משהו שאפשר להסתיר או לכסות או לשתוק לגביו. אם הוא צריך להיות בבית בשעה מסוימת, כי יש לו ילד בבית, אז לא יעזור בית דין! מה הוא יגיד? אני הולך להאכיל את הכלב?

דוהן: לא, אבל זה... אבל מצד שני, זה לא כל כך מקובל אצלנו... שהאבא יוצא מוקדם בשביל להיות עם הילדים.

אמיר: (בתוכחה) דותן! אנחנו לא משפחה מ... לא משפחה במובן המקובל של המילה! ? יכול להיות שלא תהיה לך ברירה!

...

דותן: טוב... אבל זה באמת רק לבוס הישיר שלי, לראש צוות שלי. זה לא... לא לכולם.

אמיר: לא דותן — זה לכולם, אתה לא מבין!! (מרים קול).

דותן: לכל הארגון?

אמיר: לכל מי שאתה צריך לדבר איתו על אנחנו — לא אני! מה תגיד ביום ראשון — התינוקת שלי הייתה חולה? מה, איך תציג את זה?

דותן: טוב, אז זה לצוות שלי, לא לכולם...

אמיר: אה... טוב, בסדר, אתה לא צריך ללכת עם דגלים ושולטים. אבל זה יציאה מהארון ו... אתה צריך לחשוב על זה.

הקונפליקט בין אמיר ודותן מכוון ל"אזור הדמדומים", שבו כלפי חוץ מטושטשת האמת על אורח החיים הזוגי ההומוסקסואלי. המעבר לחיי משפחה והורות חושף קונפליקט כפול בשל הסתרת הנטייה ההומוסקסואלית במקום העבודה: קונפליקט זוגי-ביתי הניזון מהקונפליקט הסביבתי. דותן מגלה רצון לשמירה על טווח זה, כשהוא מבטא אמביוולנטיות ואולי בלבול בהתנהלותו בין מרחב חד-מיני לסביבה הטרוסקסואלית. שינוי המעמד האישי והזוגי מציב על השולחן הזוגי את הציפייה ואף הדרישה מדותן לצאת מאזור הדמדומים אל האור, לחשוף את האמת ולהבהירה. התמקדותו של אמיר בהיבטים המעשיים של ההורות היא האמצעי לשינוי העמדה הנסוגה והעמומה של דותן.

בדרישתו של אמיר ספונה גם ציפייתו להכרה אישית ופומבית מצד דותן בזוגיות שלהם. בציפייתו זו מבקש אמיר מדותן לבצע "קפיצת מדרגה" משמעותית בהבעת מחויבות פומבית ל"אנחנו". בכך מעביר אמיר את המסר לרצון ולצורך בהדגשת עמדת "אנחנו" על פני זו של "אני", כפי שעולה בהמשך השיחה:

אם דותן מקבל טלפון מהעבודה, שבו הוא מדבר על עצמו, והוא מדבר איתו בטלפון והם משוחחים ואני שומע, והתמונה שעולה מהשיחה היא של רווק, זה מעצבן אותי. או קיי? אפילו שאני יודע מאיפה זה בא, ואני מכיר את המקום הזה של החשש להיחשף... תראי, אני מרגיש דחוי, בזה שאני לא מקבל את הכבוד הראוי לי (צוחק)... אני מצטער... אחרי זה אני יכול לשבת ולעשות רציונליזציה. אלף, אני יכול להתעצבן ולהגיד לו את זה, ואני בדרך כלל עושה את זה, אבל אז זה עובר לי. כי יש בי, כי איפשהו... כי אני מבין. בגלל שאני עברתי את זה גם. אבל, אבל כן, זאת נקודה שיכולה, הרבה פחות עולה. אולי כי הוא יודע שזה מעצבן אותי אז הוא עושה את זה פחות, אני לא יודע. (אמיר)

השונות בין אמיר ודוֹתן במידת החשיפה של נטייתם ההומוסקסואלית מעוררת רגשות אמביוולנטיים. מחד, הביטוי ההתנהגותי של הימצאו של דוֹתן "בארון" מול קבוצת השווים במקום עבודתו, גורמת לאמיר לעלבון ולפגיעה, לתחושת הפחתה בערכו. תחושת ההפחתה בערכו מעמיקה, כנראה, גם בשל ביטול ה"אנחנו" שהוא חש שדוֹתן מבצע, כאשר הוא מציג את ה"אני" בלבד (כרווק). באופן סימבולי, הצגת הנושא דרך סיטואציית שיחת הטלפון היוצרת חיץ פיזי בינו לדוֹתן, ממחישה את תחושת המרחק הנגרמת לו בעקבות ביטול ה"אנחנו". מנגד, כמי שמכיר על בשרו את התחושה והחווייה של תהליך ה"יציאה מהארון", מגלה אמיר הבנה להתנהגותו של דוֹתן. ההבנה מסייעת לו להבחין בשינוי באופן התנהגותו של דוֹתן. בנוסף, מסייעת היכרותו האישית עם מאבק פנימי זה בהבחנה בין ציפייתו לביטוי "אנחנו" ובין הצורך לאפשר מקום גם לגילויי ה"אני" של דוֹתן. ייתכן גם כי שנות חייהם המשותפות, והצעידה המשותפת בשנה וחצי האחרונות בנפתוליה של בירוקרטיית האימוץ, מעניקים לאמיר תחושת ביטחון בזוגיות וביציבותה, המאפשרת לו לפנות מקום במרחב הזוגי לגילויי ה"אני" של דוֹתן.

אמיר, המבטא רגשות כעס, דחייה ותסכול בעקבות התנהלותו של דוֹתן בנושא ההורות וחשיפת נטייתו החד-מינית, הוא גם המגלה פתיחות רבה יותר לבדוק את מהות רגשותיו, ואת הקשר שלהם להיבטי החיים האישיים והזוגיים. דוֹתן מעדיף את הערוץ ההתנהגותי, באמצעות הימנעות מפגש ישיר עם אמיר, או עם השלכות הפיכתו לאב בקרוב. תמונה זו של מערך היחסים ביניהם עשויה להעיד על חיפוש מתמיד אחר איזון במידת הכוח ביניהם כדיאדה, כמו גם אחר מציאת עמק השווה בין "אני-אנחנו", ובין המרחק והקרבה. בין השורות אפשר לזהות בתפיסה של אמיר את המעבר להורות כאלמנט שעשוי להגביר את השוויון ביניהם.

סיפורם של אמיר ודוֹתן מייצג בעייתיות בין-אישית הנובעת מקשיים אישיים בהתמודדות עם אחד ממאפייני אורח החיים החד-מיני, ואשר מאיימת על גבולות הקשר. לעיתים מוארים קשיים תוך-אישיים ובין-אישיים אלו על ידי זרקור הנושק מחוץ לגבולות הדיאדה. אור מסנוור כזה מגיע מהקשר עם משפחות המוצא. לרוב הזוגות במחקר יש היסטוריה של מפגשים טעונים רגשית עם בני משפחותיהם, המתקשים לקבל את הנטייה ההומו-לסבית, ואת אורח החיים השונה של ילדיהם. טלי (30) ומאיה (29), החולקות חייהן יחדיו כשלוש שנים, מתארות סיפור התמודדות בעל עוצמות שליליות בין טלי להוריה, ובין לבין עצמן. לעומת הוריה של מאיה, המתמודדים עם קשיי הקבלה שלהם את בתם ובת זוגה, מסרבים הוריה של טלי להכיר בנטייתה הלסבית, במאיה ובזוגיות עימה. אחת התקופות הקשות ביותר בקשר הזוגי ביניהן קשורה ללחץ העצום שהופעל על טלי על ידי הוריה:

טלי: ההורים שלי היו מתקשרים, ואז בטלפון, זה היה על כמה זה נוראי, ועל כמה אני הורסת את עצמי וזה וזה וזה. "להיות לסבית זה נוראי". שזה פשוט מחלה, שזו סטייה, שהיה לי כזה עתיד יפה לפני זה ופשוט... והם לא יכלו גם לקרוא למאיה בשם, הם קראו לה "ההיא" ... הם נכנסו לנו למקומות שלא רציתי שהם ייכנסו. נגיד, הרגשתי למשל, שאני מאוד מתרחקת ממאיה. רגשית. אני בת יחידה. אני זה המכלול. תיק, תיק. זה היה מאוד בעייתי, כי, כי את יודעת, היה מה שהרגשתי מבפנים כלפי מאיה וכל הלחץ הזה מההורים, זו הרגשה נוראית מול מאיה... כי באמת היו לי מחשבות — "אולי באמת אני צריכה לעזוב, ואולי" ... באמת, כאילו הרגשתי בלב, שזה לא משהו שאני רוצה לעשות... ממש הרגשתי נורא! זה היה כזה תקופה של, של הרבה גועל!

ש. מה זה עשה לזוגיות שלכן באותה תקופה?

מאיה: העמיס עליה ... אני לא אגיד לך שזה לא השאיר טראומה או משהו כזה. היא הייתה חוזרת במצב רוח נוראי, נוראי, נוראי אחרי שהיא הייתה... כמוכן, היא לא הייתה מדברת מהבית ... אני כבר ידעתי שהיא דיברה עם ההורים. "על מה דיברת?" "עזובי, אני לא רוצה לדבר על זה אפילו, זה לא עושה לי יותר טוב". אז את יודעת, היינו מתעסקות בשגרה, פה שם, קצת עם הכלבה, פשוט היה עוד יום כזה, ועוד יום כזה, ועוד יום כזה... היא הייתה בן אדם נורא עצוב. ואני בהתלבטות, את יודעת, ההזדהות שלי איתה מאוד גבוהה...

טלי: אני ראיתי את זה על מאיה. היא הייתה מאוד מאוד עצובה. היא, לא היו דברים ששימחו אותה כאילו, והיא כל הזמן רצתה לשמח אותי ואני לא...

המרחק שנפער בין טלי להוריה בעקבות חשיפת נטייתה הלטבית בפניהם, נראה כמחלחל אל תוך הקשר עם מאיה. ההורים הפעילו "מכש" לחצים" באמצעות מלל נוקשה, משפיל ומפחית-ערך, שהרחיק אותם מבתם, מהקשר הלטבי בכלל ומבת זוגה בפרט. את ניסיונם למחיקת בת הזוג באמצעות התעלמות משמה ניתן לתפוס גם כמאמץ, מוצלח מבחינתם לפרק זמן, ליצירת מרחק ביניהן. ההצלחה הושגה בשל נטל תחושת האחריות, כבת יחידה, לרגשותיהם של הוריה. מצוקה זו יצרה בקשר הזוגי "חורים" בלתי רצויים מבחינת טלי, החווה אותם כביטוי לכניעתה בפני המסר המבטל של הוריה. ההתרחקות בין בנות הזוג מתרחשת כהליך אישי ובין-אישי כאחד. במהלך האישי חווה טלי דחייה ורתיעה מעצמה בשל מחשבותיה ורגשותיה בהתמודדות עם לחצי הוריה. במהלך הבין-אישי, וכנראה תחת השפעת הלחצים, היא מבטאת רגשות מצוקה אלו באמצעות היסגרות והיעלמות מפני מאיה, עד כדי אלם. תחושות בלבול וחוסר אונים בשל הדרישה הסמויה להחלטה על ניתוק הקשר מחד, ורגשות האהבה כלפי מאיה מנגד, יוצרים דיס-הרמוניה ברגשותיה ובמחשבותיה של טלי. התרחקות, בבחינת "הרע במיעוטו", מהווה עבורה מפלט מפני קונפליקט בין נאמנויות. מאיה נקרעת בין שני קצוות: מחד היא חווה תסכול בעקבות המרחק שיצרה טלי ביניהן,

ודחייתה את הצעות התמיכה והסיוע; מנגד, בתהליך העברת הרגשות, זולגים אליה רגשות העצב של טלי. כך היא מיטלטלת בין הרחקה לקרבה, בין נתק לבין אמפתיה. בהיבט הזוגי, עם התגברות תחושות המרחק והניכור עלה גם החשש מפני קריסה של המערכת הזוגית בשל עומס־יתר של לחצים. קשר זה, בין רגשות שליליים של מי מבני הזוג, ובין היווצרות חוויה דיאדית נוקשה ובלתי נעימה, נמצא גם במחקרים נוספים על זוגות חד־מיניים (Kurdek, 2003; Todosijevic, Rothblum, & Solomon, 2005). בשלב מסוים חשה מאיה כי יש לנקוט בצעד אחר, מעין שינוי כיוון, כדי להציל את מערכת היחסים מפני הידרדרות מסוכנת:

טלי הרגישה שהיא לא יכולה, פשוט, לדבר איתם יותר. בעקבות המשבר הזה, אחרי ארבעה חודשים או אחרי, הגענו לפסיכולוגית, ואחרי שלושה מפגשים, היא הבינה... זאת לא בעיה שלי, היא אמרה לי: "את, את בכלל בחוץ, זה ההורים שלה והיא זה סיפור אחר. היא צריכה להתמודד"... עכשיו חזרנו לאיזשהו שיווי משקל... אני חושבת שזה משהו שהבנו שאין מה ללכך אותו, שככה זה, שאין מה לעשות, שאין דרך אחרת, שצריך לעשות את זה בטיפול... שההורים שלה מין הסתם יתגברו על זה, שהיא תוכל לדבר איתם... אבל זה הרחיק אותנו... חשבתי עכשיו, שאנחנו רגילות ללכך בעיות ביחד. לדבר עליהן, לחשוב עליהן. ואז זה הגיע למצב שהיא לא יכולה לדבר. ואני חושבת שזה הכי הכאיב. היא מאוד הסתגרה בעצמה והייתה מאוד עצובה... זה היה מאוד עצוב, הייתי פוחדת שאולי עדיף שניפרד, באמת חשבתי ככה. אמרתי לטלי: "אם את חושבת שעדיף, לרווחתם ולרווחתך, שניפרד — תגידי, נעשה את זה!" באיזשהו מקום, את יודעת, אני חושבת שבתת־מודע ידעתי שזה לא מה שיקרה... באיזשהו מקום ידעתי ש... רציתי שהיא תדע שיש את האלטרנטיבה הזו, אבל ידעתי שזה לא מה שהיא תבחר. ידעתי שהיא תבחר בי, כי זה מה שבחרנו מההתחלה! זה שההורים שלה לא קיבלו אותנו, זה לא שינה משהו, זאת אומרת, ידעתי שהדרך שלנו לא תהיה סוגה בשושנים אף פעם! אני לא חושבת שגם לילדים שלנו יהיה קל בגן ילדים או בבית ספר... אני חושבת שהיא בחרה בי כרגע שהיא רצתה אותי. גם לצאת מהארון, אני חושבת, הזוגיות היא סוג של בחירה, אני חושבת. הורים זה אולי עוד סלע בדרך, אבל זו לא המדרגה הכי גבוהה. זה לא עשה לי... זאת אומרת, זה לא שינה בשבילי. (מאיה)

טלי ומאיה היו זוג המאופייין בקרבה מסוג "אנחנו" (us), וביטוי רגשות המצוקה של טלי באמצעות הסתגרותה היוו שינוי בדפוסי התקשורת הרגשית בין השניים. המרחק, שנפער בעקבות לחצי הוריה של טלי, גרם לבלבול ולבהלה בקרב שתיהן, בשל האפשרות לסיום הקשר ביניהן. התהליך הטיפולי החזיר לבנות הזוג את ההומיאוסטזיס הרגשי באמצעות הבחנה בין בעיותיה של טלי לבין בעיותיהן כזוג. המרחק המלאכותי שהוכנס בין "אני" ל"אנחנו" היווה חיץ מרגיע, אשר סייע, בסופו של התהליך, להתארגנות רגשית מחודשת ביניהן.

הביטחון המחודש בקשר מוצג במרחב הזמן, הן במבט לאחור, בהתייחסות לשורשי הזוגיות, והן במבט לעתיד, בהתייחסות לסוגיות שתעלינה בחייהן עם הפיכתן לזוג אימהות. בנוסף, במבט לעתיד, מוכנס המשבר לפרופורציות קטנות בהרבה בהשפעתן על הזוגיות. הפיכתו לחלק ממאבק מתמשך שהן צופות בחייהן, מול דחיית החברה את הנטייה הלסבית, הופכת אותו כנראה לניתן לשליטה ולהכוונה. את המשבר ניתן לתאר כ"מעז יצא מתוק", שבו בנות הזוג חוזרות למאפיין ה"אנחנו" בזוגיות שלהן, ומשאירות מאחור את פרידתן הזמנית לשני מרחבי "אני" מבוהלים מפרידתם.

סיפור התמודדותן של מאיה וטלי בדחיית ההורים את הנטייה הלסבית ואת הקשר הזוגי ביניהן מתאר מפגש טעון מתח בין שתי מסגרות זוגיות: האחת – שכיחה ונורמטיבית, והשנייה – נפוצה פחות ועדיין בלתי מקובלת בקרב רבים. עבור טלי ומאיה המאבק היה כפול, הן על קבלת ההרכב החיצוני של המסגרת והן על שמירת מאפיין ה"אנחנו", כסוג של הרכב פנימי. התהליך שעברו בולט בין סיפורי המשתתפים במחקר מבחינת העוצמות הרגשיות השליליות והשלכותיהן על המסגרת הזוגית. סביר להניח כי הסיבה לכך נעוצה בהיותן במצב חדש יחסית, הן בגילוי העצמי של הנטייה הלסבית, והן בוותק הזוגי שלהן, ולכן עדיין נמצאות בשלבים המוקדמים של התמודדות עם השלכות הנטייה. יחד עם זאת, רגשות כגון בהלה, פחד, תסכול, בדידות, מרחק וחרדה, מאפיינים רבים מהמשתתפים בהיחשפם מול תגובותיהם של בני המשפחה, גם אם בעוצמות נמוכות יותר.

המשמעות הייחודית של הזוגיות החד-מינית

חויית הייחודיות המוענקת לזוגיות החד-מינית, מיוחסת על ידי מרבית הזוגות המרואינים לאחד משני אלמנטים – הנטייה המינית והדמיון (sameness) המגדרי. רכיבים אלו מבנים את הדינמיקה בין בני הזוג באופן אחר ומעניקים תחושה של קרבה בסיסית אמיצה המארגנת את ההתמודדות הזוגית המשותפת בחיי היום-יום. עבור גדי (40) ויובל (33), החיים יחדיו שלוש שנים, ההומוסקסואליות היא מעין מצפן המכוון את התנהלותם האישית והזוגית:

יובל: אני מרגיש שכהומוסקסואל אני חי בזוגיות שונה... הזוגיות אחרת, במהות שלה, אני לא יודע איך להסביר את זה. אני מדבר על המהות של המעבר של, של איך עושים את הדברים. זה נשמע נורא מוזר, אבל לפעמים זה כן אנחנו מולם כזה, ובגלל זה, זה מגבש אותנו. כאילו, שנינו הומואים ואנחנו צריכים להתמודד עם אותם דברים, וזה מכריח אותנו לדבר על זה! פתאום, אנחנו מדברים על זה, כאילו, אני אומר משפט והוא משלים, כאילו – אנחנו מול. זה הרבה יותר כן מגבש את הקשר הזוגי בינינו. אני לא יודע איך להסביר את זה... זה שונה, זה בהחלט שונה.

ריכי אפרת

גדי: פה יש גם את ההתמודדות שלי, שבקשר הטרוסקסואלי לא קיימת מבחינת הסביבה וזה. פה היא קיימת. ואני מוצא שאנחנו מתמודדים איתה ביחד! בהחלט יש השפעה על הזוגיות. אני חושב שזוגות גייז, הם, בגלל הסיבה הזאת, אמרתי – הם יותר ביחד.

יובל: ההתמודדות אצלי, ההתנהלות שלי במערכת היחסים ההטרוסקסואלית, מאוד שונה מכאן. אני הרבה יותר יכול להיות חלש פה, לא צריך לשחק את החזק, לא צריך, אני יודע מה... אני מרגיש בבית כאן! אני יכול להיות שותף, יכול להביע הרבה יותר חלקים שלי, גם בתוך הזוגיות, מביא יותר מהחלקים היצירתיים שלי, לא משחק פוזה. וזה משהו שבמערכת ההטרוסקסואלית הרגשתי שאני עושה הרבה, גם בתוך הבית ... אני גם יכול לבוא הביתה ולהניח את הראש, להרגיש שאני במקום שלי. אני עושה דברים אחרת כי אני גיי! כן, אני יש לי זוגיות אחרת כי אני גיי. אני משווה את הזוגיות שלי, הזוגיות שלי הרבה יותר דומה לזוגיות של חברים גייז אחרים מאשר חברים הטרוסקסואלים, ברמת הקשר.

בהשוואה ליחסים הטרוסקסואליים קודמים, נחווית הזוגיות החד-מינית כ"יותר": בית, קרבה, אותנטיות, רגישות, הרגעה והכלה. סגנון החיים החד-מיני מאפשר ביטוי טבעי וליבתי (core) של צרכים, רגשות ומאווים אישיים וזוגיים כאחד: לעומת המאמץ המוחצן והמכביד שכפה על עצמו במערכות יחסים הטרוסקסואליות בעבר, מתנהל יובל בנינוחות ובביטחון רגשי גבוה במערכת היחסים הגברית, כשהוא משוחרר מעול הדימוי הגברי הסטריאוטיפי. כלומר, לנטייה ההומוסקסואלית מוענק תפקיד מניע, מנווט ומכוון בתקשורת הרגשית בין בני הזוג. הדמיון בהתנסויות חיים ייחודיות בשל הנטייה המינית מחבר ביניהם ומעניק לזוגיות צביון של אנחנו מסוג "us" (התמודדות משותפת), ומגבשת את הזוג לכדי אנחנו מסוג "we-ness" (נצמדים ומשלימים זה את זה ל"אחד מול דחיית העולם"). הוויית ה-"we-ness" היא ההשקפה המשותפת (Lavee & Ben-Ari, 2006) של יובל וגדי בקשר שבין מרחק-קרבה במרחב הדיאדי ובין משמעות הזוגיות עבורם. הזדהותם וקרבתם עם זוגות הומוסקסואלים לעומת תחושת הזרות במפגש עם העולם ההטרוסקסואלי ממחישה ומבליטה את חוויית הייחודיות של קשר חד-מיני.

אידיאולוגיה פמיניסטית הוזכרה על ידי מספר זוגות נשים כהיבט המייחד את התפתחותן של דינמיקות זוגיות רגשיות ואת משמעות הזוגיות שלהן. במשך חמש שנותיהן המשותפות עוסקות שרון ומיקי בנות ה-28 בפעילות התנדבותית במספר גופים בעלי גישה פמיניסטית. תחום זה נחוה ומתואר על ידי שתיהן כמהדק, מחבר ומעצים את הפן הרגשי ביניהן:

מיקי: ...גם מבחינה פמיניסטית מאוד התפתחנו ביחד ואני חושבת שכל הדברים האלה, שאנחנו עושות את כל הפעילויות הפמיניסטיות האלו ביחד, זה מאוד מאוד מאוד השפיע עליי מבחינה רגשית בתוך הקשר... זאת אומרת, כן יש משהו

אחר באופן כללי, בתקשורת בין נשים וגברים, בין התנהלות רגשית בתור, מובן שאני אשליך את זה להשפעות סביבתיות ולסוציאליזציה ... אבל מאוד מרגישה ש... זאת אומרת, לאיכות רגשית כזאת היה לי הרבה יותר קשה במערכות אחרות, להגיע למצב כזה, עם גבר, זאת אומרת, זו הייתה עבודה הרבה יותר קשה אה... וגם המודעות לזה היא אולי מודעות פמיניסטית, אז היא כן, היא גם מקשה עליי בתוך ההתנהלות בקשר, זאת אומרת, המקומות שאני אבקר את עצמי — "אבל רגע, זאת לא התנהגות פמיניסטית מה שאני עושה עכשיו, רגע, אולי זו עכשיו התנהגות ששרון חווה אותה כתוקפנית, זה לא משהו שהייתי רוצה בתוך הקשר שלנו". זאת אומרת, זה מאוד נמצא שם, כל הזמן באוויר.

העשייה הפמיניסטית המשותפת נקשרת להתפתחותן של דינמיקות זוגיות רגשיות, הן במרחב הזוגי ההטרסקסואלי והן במרחב הזוגי הלסבי. עמדה רגשית-אידיאית זו מוצגת כבחירה אפשרית המועדפת למימוש צרכים אישיים-רגשיים ולהשגת איכות רגשית גבוהה עם בת הזוג. בחווייתה של מיני הפמיניזם הוא אבן בוחן המבחינה בין איכות רגשית גבוהה בזוגיות לסביבת ובין איכות רגשית נמוכה בזוגיות הטרסקסואלית. אולם שני צדדים למטבע, ומיקי מתייחסת לעול של הביקורת העצמית, הנובעת ממודעותה הפמיניסטית. התובענות מורגשת כאשר היא מציבה בפניה תמרורי "האט", בדמות סימני שאלה וביקורת עצמית ביחס ליכולתה לנהוג כ"פמיניסטית טובה ומושלמת" כל הזמן. ההוויה הייחודית בזוגיות הלסבית מרחפת כענן בשמי הזוגיות, לפעמים הוא קל ובהיר ולעיתים הופך צבעו אפור, ומה שמתפקד כגורם מחבר ומלכד עלול מנגד לגרום למרחק. ניתן לומר כי הפמיניזם הוא היוצר את המשמעות הייחודית של הזוגיות הלסבית, שהיא ההתכוונות הגבוהה לאופני ההתנהלות הרגשית בין בנות הזוג.

קונפליקטים ומהלכי קרבה-מרחק הם הדינמיקות הזוגיות שנמצאו מאפיינות את תהליך העברת הרגשות בין בני הזוג במחקר זה. הממצאים מצביעים על חוסר ייחודית להיבט ההומו-לסבי בתהליך העברת הרגשות מחד, ועל הענקת משמעות ייחודית לחוויית הזוגיות החד-מינית מנגד. הדיון להלן מתחקה אחר הסברים אפשריים לאי הלימה זו.

דיון

המחקר החל את דרכו בחיפוש אחר מאפיינים ייחודיים להעברת רגשות בין בני זוג חד-מיניים. מניתוח הממצאים עולה שונות בין הדינמיקה הזוגית המתוארת כחסרת מאפיינים הומו-לסביים ובין משמעות הייחודיות המוענקת לה על ידי הזוגות. כדי להבין את חוויית הייחודיות ואת אופן הבנייתה מנותחת משמעותה באמצעות

תפיסת ההומוסקסואליות כתת-תרבות (subculture), וכן מועלים הסברים מנקודת מבט פסיכולוגית.

הומוסקסואליות כתת-תרבות

תרבות הינה מקור למבני משמעות של רעיונות היסטוריים, אמונות, נורמות, ערכים ותכונות מהותיות של דת או קבוצה חברתית (Lau, Chiu, & Lee, 2001). באופן ספציפי יותר, תרבות היא דפוס התנהגות של חברה מסוימת, היא ההישגים הרוחניים והטכניים של אדם או של חברה (ספיר, 1999). הטרנסקסואליות הינה מבנה-משמעות של ערכים ונורמות, אשר באמצעות הזוג והמשפחה כמוסדות משפחתיים מעבירים מדור לדור את תפיסת הטרנסקסואליות כמבנה-על לאורח החיים ה"נכון" (Holmila, 2002). הסופרת והמשוררת אדריאן ריץ' (Rich, 1980) מגדירה זאת כ"הטרנסקסואליות כפויה": תפיסת הטרנסקסואליות כעליונה על פני כל סוג ביטוי מיני ורגשי אחר. למרות ירידת קרנה של המשפחה במבנה הטרנסקסואלי המסורתי (בריוסף, 1996; Carter & McGoldrick, 2005), חווים הזוגות במחקר את ניסיון החברה להטיל מרותה ולכפות את ערכיה המשפחתיים הנורמטיביים-הטרנסקסואליים. הזוגות מתייחסים להטלת סנקציות שמשמעותן העיקרית היא אוכדן של הכרה סביבתית ומשפחתית, זכויות חוקיות כבני זוג וכהורים, נגישות למשאבים כלכליים כגון משכנתא משותפת ועוד. בנוסף, מציינים הזוגות את הרגשות השליליים הקשים העולים בהקשרים אלו – בושה, אשמה, ביטול עצמי, דיכאון, פחד, התכנסות ועוד. רגשות אלו "מלכלכים" במרחב הדיאדי את תחושת הקרבה והביטחון, ונחווים כסימן שאלה בהתייחס לזוגיות, לשלמותה ו/או לעתידה.

תת-תרבות מוגדרת כביטוי תרבותי אלטרנטיבי המשקף את הרבגוניות האפשרית מול התרבות השלטת בחברה (Brake, 1980), אך גם רעש והפרעה בסדר החברתי המקובל (Hebdige, 1997). הומוסקסואליות כחלופה לטרנסקסואליות הינה תת-תרבות אשר אחד ממאפייניה הבולטים הוא הצורך בהתמודדות עם דחייתה על ידי התרבות השלטת (Holmila, 2002). כל תת-תרבות מפתחת משאבים המסייעים לחבריה בהתמודדות עם התפיסה המפחיתה בערכה ובמעמדה, ובפיתוח אסטרטגיות התמודדות המאפשרות התנגדות והגדרה עצמית מול הדיכוי של התרבות השלטת (Freitas & Kaiser, 1996). שני מנגנונים בולטים בהתמודדותם של הזוגות במחקר זה: האדרת הזוגיות החד-מינית, והתנהלות מתמדת על פני הרצף "מרכז-שוליים" (mainstream-marginality).

האדרת הזוגיות ההומו-לסבית. הגנה על תת-התרבות מפני תוקפנות התרבות השלטת באמצעות האדרת שונותה הינה אחד מהמאפיינים של קבוצה מתויגת (גופמן, 1983). אנשים המתויגים בקטגוריה תרבותית-חברתית הנחשבת למביישת

בונים נרטיבים המספקים להם תחושת מטרה ומשמעות להתנסויות חייהם ותחושת ייחודיות כ"אחרים" (Cohler & Galatzer-Levy, 2000). לדוגמה, מתבגרות לסביות ישראליות קושרות את משמעות תהליך היציאה מהארון הן עם חיזוק ה"עצמי" והן עם בניית נרטיב עתידי של זוגיות ומשפחתיות (אפרת, 1999; Ben-Ari & Efrat, 2002). במחקר זה, השימוש בהאדרת הזוגיות בא לידי ביטוי כאשר הזוגות מציגים את המבנה החד-מגדרי של הזוגיות כיתרון עבורם לניהול רגשותיהם באופן זורם, וכמסגרת היחידה המאפשרת להם ביטוי רגשי ומיני אותנטי.

אולם חיים כזוג חד-מיני עלולים גם להוליד דיסוננס קוגניטיבי ורגשי: קושי להבין, לקבל ולהסביר את המשיכה אל האחר, השונה, ה"סוטה", ואת הבחירה בעיניים פקוחות באורח חיים חברתית. האדרת הזוגיות החד-מינית ייתכן שהיא מהווה מענה לדיסוננס, באמצעות משמעות של פיצוי הולם למחיר הבחירה בת-התרבות, כאשר האובדנים הופכים לרווחים ולהישגים ייחודיים. במובן זה משתמשים הזוגות במנגנון הגנה של "תצורת תגובה" (reaction formation), שמטרתו להפוך משהו רע לטוב והפוך: שנאה לאהבה, משיכה לדחייה ועוד. מנגנון הגנה קוטבי זה מופיע בסיטואציות המאופיינות בירידה בכוחות האגו להתמודדות עם סיטואציה (שלילית בדרך כלל), או לצורך הכחשת תחושות אמביוולנטיות מבלבלות (McWilliams, 1994). כך הזוגיות היא הכלי שבאמצעותו בחירה בעייתית הופכת ליתרון, דחוייה למועדפת, נלעגת לנשגבת.

תנועה על פני הרצף "מרכז-שוליים" – "mainstream-marginality". האדרת הזוגיות תוארה לעיל כמכניזם המציב את ההומוסקסואליות בשוליים הנמצאים בעמדת ה"אחר" באופן מובחן ודיכוטומי ל"מרכז" (mainstream--other) (Thornton, 1997). הרצף "מרכז-שוליים" (mainstream--marginality) (Ben-Ari, 2001) הולם יותר את תיאור האופן שבו השונות מציבה עצמה כתת-תרבות מול ה"מרכז". "שוליים" ברצף זה משמעם תפיסת עצמי שונה מהמקובל אך גם דומה לו (Markus & Kunda, 1986). אליה וקוץ בה: הגדרת הקיים דרך הלא-מושלם/הפגום מפחיתה את חוויית הגשמת החלום ומסיטה אותה חזרה אל התחום החסר, הבעייתי. כתגובת-נגד וכניסיון ליצירת איזון מחודש מועלית על נס איכותה של הזוגיות, והיא מוצגת כמלאה וממלאה.

מנקודת מוצא חיובית, הזוגות במחקר מציגים את העצמי הזוגי שלהם באופן המאפשר להם את מלוא ההתנסות על פני הרצף. תנועת בני הזוג לכיוון המרכז מבליטה אלמנטים זוגיים המאפיינים זוגות הטרוסקסואלים, מסייעת בהפחתת אלמנטים מבדילים ובהטמעת הזוג בחברה. התנועה לכיוון השוליים מצמצמת את טווח הדומה בין הזוג החד-מיני לזוגות הטרוסקסואלים, ומרחיבה את טווח הייחודיות של הזוגיות החד-מינית. אפשרות "משחק" זו נותנת בידי הזוג את הקביעה

למיקומם במארג החברתי, ובכך כנראה גם מחזקת תחושת שליטה שיתכן שאובדת בחלקה לאור תחושת דחייתם על ידי החברה.

הבניה פנומנולוגית של זוגיות חד-מינית: נרטיב הייחודיות

נרטיב הייחודיות המתואר לעיל עומד בבסיסה של ההבניה הפנומנולוגית של הזוגיות החד-מינית. הבנה נרטיבית מסייעת בהצבת משמעות למצבי עמימות, מתח ודילמות (Polkinghorne, 1995), כך שניתן באמצעותה להבנות מקום בתרבות (Bruner, 1996). יציקת משמעות ייחודית לזוגיות מסייעת בפזור "מסכי עשן" ואי-בהירות בהקשרים כגון קבלה עצמית של הנטייה המינית, התמודדות עם האמונה הרווחת בקרב הומוסקסואלים ולסביות רבים כי אין ביכולתם להקים ולקיים זוגיות, וכי זה מאפיין אינהרנטי בתת-התרבות ההומו-לסבית (Ritter & Terndrup, 2002). נרטיב הייחודיות משמש, כנראה, כקיר תומך בהתמודדות עם הפחדים מפני השלכות ה"יציאה מהארון", ואולי אף מהווה מקפצה מההסתרה אל הגילוי, מטשטוש האמת אל הישירות והכנות. הנרטיב מסייע גם בהתמודדות עם תגובות הטרוסקסיסטיות הדוחות את הנטייה ואת הזוגיות ההומו-לסבית, ואשר משליכות לרעה על עיצוב דינמיקה הזוגית החד-מינית (Harkless & Fowers, 2005; Ossana, 2000). הנרטיב מסייע באופן רגשי ונפשי לבני הזוג לעמוד כזוג איתן ולהרוף את העמדות המבטלות את קיומם, וכן מסמל את התגמול להצלחתם של הזוגות בהתמודדותם זו.

לצד נרטיב הייחודיות כ"אנחנו שנינו מול העולם" (Krestan & Bepko, 1980), מקושרת הוויית הייחודיות להרכב החד-מגדרי של הזוגיות ולפרמטר הנטייה המינית. רק בזוגיות הומוסקסואלית יכול גדי לבטא את ה"גבר אחר" שבתוכו – רגיש, פגיע, רך, נזקק. בזוגיות הטרוסקסואלית לבש גדי את מסכת ה"גבר המצוי/רצוי" על פי סטריאוטיפים מקובלים, בעודו נאלץ לוותר על הפנימיות שלו תמורת שקר. רק זוגיות לסבית מאפשרת למיקי ולשרון להבנות את התפיסה/אמונה הפמיניסטית כתשתית למבנה זוגי בעל איכות רגשית שאינה יכולה להיות מושגת עבורן במבנה הטרוסקסואלי. כלומר, הזוגיות החד-מינית נחוות כמיכל (ביון, 2003) לביטוי ה"עצמי האמיתי" (Winnicott, 1971), האישי והזוגי כאחד.

כיצד, אם אכן, ניתן להתייחס לממצאים המראים שונות בביטוי הרגשי בין בני זוג חד-מיני לבין הביטוי הרגשי בין בני זוג הטרוסקסואלי? לעמדת חוויית הייחודיות נוצרת, כנראה, בשל תחושת ה"אני האמיתי" (Winnicott, 1971), שהינה חוויה רגשית בסיסית עמוקה ושורשית המתקיימת בקרב כל מי שמקיים זוגיות שהיא אותנטית לו, בין אם הטרוסקסואלית או חד-מינית. כל דינמיקה זוגית, ללא קשר למבנה הדיאדי שלה, מחפשת איזון בין רוך ונוקשות, בין חום וקור, בין עוצמה

לריפיון ועוד. האיזון מגיע באמצעות נטילת תפקידים בתוך הדינמיקה הזוגית, כמהלך המבנה את התוכן באופן זהה בכל מבני הזוגיות. הביטוי "אל תסתכל בקנקן אלא במה שיש בו" עשוי להוות פרפרזה, אך בכיוון ההפוך לכוונתו: מה שיש בו בו" זהה: אותן דינמיקות זוגיות רגשיות מאפיינות את כל מבני הזוגיות. הקנקן הוא השונה, והוא האחראי על חוויה והוויה שונה, אחרת, ייחודית.

סיכום

התפתחותה והתגבשותה של הזוגיות החד-מינית והתמודדותה עם פחדים מופנמים ועם דחייה חברתית, יוצרים נסיבות המחייבות את בנייתה של משמעות מיוחדת לזוגיות. נרטיב הייחודיות של הזוגיות החד-מינית הוא הקרקע שעליו מתעצבת, מתייצבת ומתעצמת הזוגיות החד-מינית. נרטיב זה מהווה את ההון של תת-התרבות ההומו-לסבית (Thornton, 1997), כאסטרטגיה של תשתית רגשית המספקת תת-התרבות לחבריה מול הדחייה החברתית.

המשמעות הייחודית של הזוגיות החד-מינית נקשרה למעמדה כמייצגת תת-תרבות דחוייה מבחינה חברתית-תרבותית. דחייה זו וגילויי הטרנסקסיוזם נוספים מוצגים בדרך כלל כבעלי השלכה שלילית על איכות הזוגיות החד-מינית (Patterson, 2000). מחקר זה מציע זווית ראייה שונה בהקשר זה: הייחודיות, כמנגנון התמודדות זוגי עם העמדות החברתיות השליליות, יוצרת חוויה חיובית ומחזקת עבור בני הזוג. ממצא זה מעיד על הצורך במחקרים נוספים המתייחסים בחיוב למנגנוני ההתמודדות של זוגות חד-מיניים עם גילויי הטרנסקסיוזם. בנוסף, עשוי מחקר עתידי להרחיב את ההבנה באשר להקשרי חיים שבהם מובנית משמעותה של הזוגיות החד-מינית. ממצא נרטיב המשמעות הייחודית של הזוגיות ההומו-לסבית הינו ראשוני וגולמי ומהווה קרקע פורייה להמשך מחקר עתידי באשר למשמעותה של הזוגיות החד-מינית.

למחקר זה מספר מגבלות. חוסר הידע לגבי העברת רגשות בין בני זוג חד-מיניים מקשה על הבנת ממצאי המחקר באשר לאי-ייחודיות של התהליך. ייתכן שמגבלות המדגם, ההומוגני למדיי במאפייניו הדמוגרפיים, קשורות גם לחוסר היכולת להבחין במאפיינים ייחודיים להיבטים הומו-לסביים בדינמיקות הזוגיות. בנוסף, אין הממצאים בהירים באשר ליחסיות חלקם של המגדר והנטייה המינית בתהליך, ולא ניתן לקבוע באשר למשקלם בהקשר של האדרת הזוגיות החד-מינית. מכאן, שמחקר זה אינו יכול לקבוע בוודאות, אם הדינמיקות הזוגיות, שנמצאו בין בני זוג חד-מיניים, מאפיינות זוגיות חד-מינית בלבד, או בכיוון הפוך – שלא ניתן לצייר דינמיקה זוגית חד-מינית

ייחודית השונה מזו ההטרסקסואלית. כלומר, מחקר זה אינו יכול לסמן באופן חד-משמעי את מקור התהוותו של נרטיב הייחודיות לזוגיות החד-מינית: האם במבנה הזוגי? האם בדחייה החברתית? או אולי בתהליך שבו קיים מתח מתמיד ביחסי הגומלין בין המבנה החד-מיני של הזוגיות ובין הדחייה החברתית? מחקר השוואתי בין מאפייני דינמיקה של זוגיות חד-מינית למאפייני זוגיות הטרסקסואלית עשויים להכריע בשאלה זו. מחקר כמותני יכול לשמש לבחינה מדויקת יותר של הפרופורציה בין המגדר והנטייה המינית בהקשר של איכות הזוגיות החד-מינית, ואילו מחקר בשיטה האיכותנית יעמיק את ההבנה והמשמעות של פרופורציות אלו שיימצאו. מגדר ונטייה מינית הינם משתנים בולטים ומרכזיים בסוגיות אלו, אך ללא ספק אינם היחידים. לעומת הזהות (sameness) בין בני זוג חד-מיניים בפרמטרים אלו, מעניין יהיה לבחון את תהליך העברת הרגשות גם באמצעות פריזמה של מאפיינים דמוגרפיים השונים ביניהם, כגון הבדלים בשיוך העדתי. ממחקרים עולים הבדלים בין קבוצות אתניות (Matsumoto, 1993; McIlvane, 2007) ובין תרבויות המערב והמזרח (Tsai, Chentsova-Dutton, Freire-Bebeau, & Frzymus, 2002; Waller & Matoba, 1999) באשר לאופני הביטוי הרגשי. זווית ראייה כזו תעשיר, תחדד ותכוון באופן מלא ומדויק יותר את ההבנה וההבחנה באשר למשקלם של המרכיבים השונים במכלול תהליך העברת הרגשות.

סוגיה מתודולוגית נוספת קשורה לשימוש בשיטת ריאיון זוגי משותף, שאינו נפוץ עד כה (Bialeschki & Pearce, 1997; Connolly, 2005; Hill, 1999; Touroni & Coyle, 2002). מחקר עתידי בהקשר זה ירחיב את בסיס הידע האמפירי הקיים ויסייע בקבלת תמונה רחבת-היקף באשר ליתרונות ולחסרונות של ריאיון זוגי משותף.

מבחינת יישומים בפרקטיקה, יש במחקר זה כדי לסייע למטפל במפגש הישיר עם בני זוג חד-מיניים. בעוד מרבית הספרות עוסקת בטיפול בבעיות של זוגיות חד-מינית בנושאים כגון נאמנות מינית (Martell & Prince, 2005), אלימות (Miller, Bobner, & Zarski, 2000) והורות (Tasker, 2004), תורם מחקר זה להבנת הדינמיקה הרגשית היוצרת את הקשיים בין בני הזוג. המחקר שופך אור על המשמעות הייחודית של הזוגיות עבור בני הזוג ועל הקשר בין הבניית משמעות זו ובין הדינמיקה הזוגית הרגשית. הבנה כזו מכוונת את המטפל ומחדדת את איכות הטיפול עצמו בבחינת עבודה על הגורם עצמו במקום לנסות לשנות את התסמין. בכך מרחיב המחקר את הידע הקיים לגבי זוגיות חד-מינית, מעמיק את ההבנה באשר לאינטראקציות הזוגיות ומעניק למטפל הזוגי/משפחתי כלי טיפול מכוונים ביעילות גבוהה יותר להתמודדות בני זוג עם קשיים ביניהם. המטפל הזוגי והמשפחתי עשוי להרוויח מהבנתו את חשיבות נרטיב הייחודיות עבור חיזוק הדימוי העצמי ועבור מנגנון שימור הזוגיות, ובכך למקד התערבותו הטיפולית. ההיכרות עם הצורך בהאדרה ועם המעברים בין

המרכז לשוליים מעשיר את כלי המטפל בידע לגבי המשימות הרגשיות הניצבות בפני זוג חד-מיני אשר בטיפולו.

מאמר זה נוסף לספרות המקצועית המעטה (מזרחי, 1990; רבין, 1991), הקיימת בישראל בנושא הטיפול בזוגות חד-מיניים. ייתכן שעצם כתיבתו תעורר את המודעות של עובדים סוציאליים בפרט ושל אנשי טיפול ככלל לצורך ברכישת ידע ספציפי בנושא הטיפול באוכלוסייה ההומו-לסבית. בישראל של שנת 2008 יש קורסים בודדים בלבד בנושא בכל המוסדות האקדמיים גם יחד, ולא נמצא מסלול ייחודי הקשור באוכלוסייה זו, כפי שניתן למצוא במוסדות אקדמיים מכובדים בעולם הרחב.

מקורות

- אפרת, ר. (1999). תהליך ה"יציאה מהארון" — coming out של מתבגרות לסביות ישראליות: מאפיינים ודפוסי התמודדות. עבודה לקבלת תואר מוסמך, חיפה: אוניברסיטת חיפה.
- אפרת, ר. (2007). הבניה פנומנולוגית של זוגיות הומוסקסואלית-לסבית: דיאלוג בין חוויה ומשמעות. חיבור לשם קבלת תואר "דוקטור לפילוסופיה", אוניברסיטת חיפה.
- ביון, ו. (2003). במחשבה שנייה — מאמרים נבחרים על פסיכואנליזה. תל-אביב: תולעת ספרים.
- בר-יוסף, ר. (1996). סוציולוגיה של המשפחה לאור שינויים חברתיים וחידושים ביו-טכנולוגיים. מגמות, לח (1), עמ' 25–29.
- גופמן, א. (1983). סטיגמה. תל-אביב, בית דביר: הוצאת רשפים.
- הוסרל, א. (1993). מבחר מאמרים. ירושלים: הוצאת האוניברסיטה העברית.
- מזרחי, ש. (1990). זוגות חד-מיניים: מאפיינים ודרכי התמודדות עם הסטיגמה. עבודת דוקטור, תל-אביב: אוניברסיטת תל-אביב.
- ספיר. (1998). מילון. הד ארצי, הוצאה לאור. איתאב, בת הוצאה לאור.
- רבין, ק. (1991). ההקשר התרבותי בטיפול בווג לסבי: התנסות ישראלית. במשפחה, 33, 10–23.
- Alderson, K. G. (2004). A phenomenological investigation of same-sex marriage. *The Canadian Journal of Human Sexuality*, 13, 107–122.
- Ariel, J., & McPherson, D. W. (2000). Therapy with lesbian and gay parents and their children. *Journal of Marital and Family Therapy*, 26, 421–432.
- Beauchamp, T. L., & Childress, J. F. (1994). *Principles of biomedical ethics* (3rd ed.). Oxford, England: Oxford University Press.
- Behi, R., & Nolan, M. (1995). Ethical issues in research. *British Journal of Nursing*, 4, 712–716.
- Ben-Ari, A. (2001). Homosexuality and heterosexism: Views from academics in the helping professions. *British Journal of Social Work*, 31, 119–131.
- Ben-Ari, A., & Efrat, R. (2002). Narratives of Israeli lesbian adolescents' coming-out: The dialectic between experiences of marginality and mainstream conformity. *Arête*, 26, 46–56.
- Bepko, C., & Johnson, T. (2000). Gay and lesbian couples in therapy: Perspectives for the contemporary family therapist. *Journal of Marital and Family Therapy*, 26, 409–419.
- Bialeschki, M. D., & Pearce, K. D. (1997). I don't want a lifestyle, I want a life: The effect of

- role negotiations on the leisure of lesbian mothers. *Journal of Leisure Research*, 29, 113–131.
- Bodenmann, G. (1995). A systemic-transactional conceptualization of stress and coping in couples. *Swiss Journal of Psychology*, 54, 34–49.
- Bolger, N., DeLongis, A., Kessler, R. C., & Wethington, E. (1989a). Effects of daily stress on negative mood. *Journal of Personality and Social Psychology*, 57, 808–818.
- Bolger, N., DeLongis, A., Kessler, R. C., & Wethington, E. (1989b). The contagion of stress across multiple roles. *Journal of Marriage and the Family*, 51, 175–183.
- Brake, M. (1980). *The sociology of youth culture and youth subcultures: Sex and drugs and rock n'roll?* London, Boston and Henley: Routledge & Kegan Paul.
- Brody, L. R. (1999). *Gender, emotion and the family*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Brody, L. R. (2000). The socialization of gender differences in emotional expression: Display rules, infant temperament and differentiation. In A. H. Fischer (Ed.), *Gender and Emotion: Social psychological perspectives* (pp. 24–47). Cambridge, England: Cambridge University Press.
- Brody, L. R., Hay, D. H., & Vandewater, E. (1990). Gender, gender role identity and children's reported feelings toward the same and opposite sex. *Sex Roles*, 23, 363–387.
- Bruner, J. (1996). *The culture of education*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Burch, B. (1987). Barriers to intimacy: Conflicts over power, dependency and nurturing in lesbian relationships. In Boston Lesbian Psychologies Book Collective (Eds.), *Lesbian psychologies: Explorations and challenges* (pp. 126–141). Champaign, IL: University of Illinois Press.
- Burch, B. (1993). *On intimate terms: The psychology of differences in lesbian relationships*. Urbana, IL: University of Illinois Press.
- Carter, B., & McGoldrick, M. (2005). Coaching at various stages of the life cycle. In B. Carter & M. McGoldrick (Eds.), *The expanded family life cycle: Individual, family and social perspectives* (3rd ed., pp. 436–454). New York: Pearson.
- Carpenter, D. R. (1999). Ethical requirements in qualitative research. In H. J. Streubert & D. R. Carpenter (Eds.), *Qualitative research in nursing: Advancing the Humanistic Imperative* (2nd ed., pp. 33–41). Philadelphia, PA: Lippincott.
- Carpenter, D. R. (2003a). Phenomenology as method. In H. J. Streubert, H. S. Speziale, & D. R. Carpenter (Eds.), *Qualitative research in nursing: Advancing the humanistic imperative* (3rd ed., pp. 51–73). Philadelphia, PA: Lippincott.
- Carpenter, D. R. (2003b). Ethical considerations in qualitative research. In H. J. Streubert, H. S. Speziale, & D. R. Carpenter (Eds.), *Qualitative research in nursing: Advancing the humanistic imperative* (3rd ed., pp. 311–322). Philadelphia, PA: Lippincott.
- Clark, J. M. (1997). Men's studies at the margins (Doing the work of love, part 1). *The Journal of Men's Studies*, 5, 315–331.
- Cohen, M. Z., Philips, J. M., & Palos, G. (2001). Qualitative research with diverse populations. *Seminars in Oncology Nursing*, 17, 190–196.
- Cohler, B. J., & Galatzer-Levy, R. M. (2000). *The course of gay and lesbian lives: Social and psychoanalytic perspectives*. Chicago: University of Chicago Press.

- Connolly, C. M. (2005). A qualitative exploration of resilience in long-term lesbian couples. *The Family Journal: Counseling and Therapy for Couples and Families*, 13, 266–280.
- Crabtree, B. F. & Miller, W. L. (Eds.) (1999). *Doing qualitative research*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Creswell, J. W. (1998). *Qualitative inquiry and research design: Choosing among five traditions*. London: Sage.
- Croom, G. L. (2000). Lesbian, gay and bisexual people of color: A challenge to representative sampling in empirical research. In B. Greene & G. L. Croom (Eds.), *Education, research and practice in lesbian, gay, bisexual and transgendered psychology: A resource manual* (pp. 263–281). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Deenan, A. A., Gijs, L., & Van Naerssen, A. (1994). Intimacy and sexuality in gay male couples. *Archives of Sexual Behavior*, 23, 421–431.
- Denzin, N. K. (1989). *Interpretive interactionism*. Newbury Park, CA: Sage.
- Denzin, N. K., & Lincoln, Y. S. (1994). *Handbook of qualitative research*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Dube, E. M., Savin-Williams, R. C., & Diamond, L. M. (2001). Intimacy development, gender and ethnicity among sexual minority youths. In A. R. D'Augelli, & C. J. Patterson (Eds.), *Lesbian, gay and bisexual identities and youth: Psychological perspectives* (pp. 129–152). London: Oxford University Press.
- Eisikovits, Z., & Buchbinder, E. (2000). *Locked in a violent embrace*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Fehr, B., & Russell, J. A. (1984). Concept of emotion viewed from a prototype perspective. *Journal of Experimental Psychology. General*, 113, 464–486.
- Feldman-Barrett, L. (1998). The future of emotion research. *The Affect Scientist*, 12(2), 6–8.
- Fischer, A. H., & Mansted, A. S. R. (2000). The relation between gender and emotion in different cultures. In A. H. Fischer (Ed.), *Gender and emotion: Social psychological perspectives* (pp. 71–96). Cambridge, England: Cambridge University Press.
- Floyd, K. (2000). Affectionate same-sex touch: The influence of homophobia on observers' perceptions. *The Journal of Social Psychology*, 140, 774–788.
- Freitas, A., & Kaiser, S. (1996). Communities, commodities, cultural space and style. *Journal of Homosexuality*, 31, 83–107.
- Glaser, B. G., & Strauss, A. (1967). *The discovery of grounded theory: Strategies for qualitative research*. Chicago: Aldine.
- Goldfried, M. R., & Goldfried, A. P. (2001). The impotence of parental support in the lives of gay, lesbian and bisexual individuals. *Journal of Clinical Psychology*, 57, 681–693.
- Goldman, L. (Ed.). (2008). *Coming out, coming in: Nurturing the well-being and induction of gay youth in mainstream society*. New York: Routledge/Taylor & Francis.
- Green, R. J. (2000). Lesbians, gay men and their parents: A critique of LaSala and the prevailing clinical wisdom. *Family Process*, 39, 257–266.
- Green, R. J., Bettinger, M., & Zacks, E. (1996). Are lesbian couples fused and gay male couples disengaged? Questioning gender straightjackets. In J. Laird & R. J. Green (Eds.), *Lesbians and gays in couples and families: A handbook for therapists* (pp. 185–230). San Francisco: Jossey-Bass.

ריבי אפרת

- Guerrero, L. K., & Andersen, P. A. (2000). Emotion in close relationships. In C. Hendrick & S. S. Hendrick, *Close relationships* (pp. 171–183). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Hagan, T. (1986). Interviewing the downtrodden. In P. Ashworth., A. Giorgi., & A. de Koning (Eds.), *Qualitative research in psychology* (pp. 88–101). Pittsburgh, PA: Duquesne University Press.
- Harkless, L. E., & Fowers, B. J. (2005). Similarities and differences in relational boundaries among heterosexuals, gay men, and lesbians. *Psychology of Women Quarterly, 29*, 167–176
- Hatfield, E., Cacioppo, J., & Rapson, R. (1994). *Emotional contagion*. New York: Cambridge University Press.
- Hebdige, D. (1997). Subculture: The meaning of style. In K. Gelder & S. Thornton (Eds.), *The subcultures reader* (pp. 130–142). London: Routledge.
- Herek, G. M. (2000). The psychology of sexual prejudice. *Current Directions in Psychological Science, 9*, 19–22.
- Hess, U., Kappas, A., & Schere, K. R. (1988). Multichannel communication of emotions: Synthetic signal production. In K. R. Scherer (Ed.), *Facets of emotion: Recent research* (pp. 161–182). Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- Hill, C. A. (1999). Fusion and conflict in lesbian relationships? *Feminism and Psychology, 9*, 179–185.
- Holmila, M. (2002). The cultural context: Gendered rules on alcohol use. In E. Rubington & M. S. Weinberg (Eds.), *Deviance: The interactionist perspective* (3rd ed., pp. 23–31). Boston: Allyn and Bacon.
- Huberman, A. M., & Miles, M. B. (1994). *Qualitative data analysis: An expanded sourcebook* (2nd ed.). Thousand Oaks, CA: Sage.
- James, S. E., Murphy, B. C., & Cody, B. (1998). Gay and lesbian relationships in a changing social context. In C. J. Patterson & A. R. D'Augelli (Eds.), *Lesbian, gay and bisexual identities in families: Psychological perspectives* (pp. 99–121). New York: Oxford University Press.
- Jones, F., & Fletcher, B. C. (1992). Disease concordances amongst marital partners: Not “way of life” or mortality data artifact. *Social Science and Medicine, 35*, 1525–1533.
- Kemper, T. D. (2000). Social models in the explanation of emotions. In M. Lewis & J. M. Haviland-Jones (Eds.), *Handbook of emotions* (2nd ed., pp. 45–58). New York: Guilford.
- Kennedy, M. E., & Watson, J. C. (1999). *Expressing emotions: Myths, realities and therapeutic strategies*. New York: Guilford Press.
- Kleinberg, S., & Zorn, P. (1995). Rekindling the flame: A therapeutic approach to strengthening lesbian relationships. In J. M. Glassgold & S. Iasenza (Eds.), *Lesbians and psychoanalysis: Revolutions in theory and practice* (pp. 125–143). New York: The Free Press.
- Krehan, J., & Bepko, C. (1980). The problems of fusion in the lesbian relationship. *Family Process, 19*, 277–289.
- Kurdek, L.A. (2003). Differences between gay and lesbian cohabiting couples. *Journal of Social and Personal Relationships, 20*, 411–436.

- Kvale, S. (1996). *Interviews: An introduction to qualitative research interviewing*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Laird, J. (1993). Lesbian and gay families. In F. Walsh (Ed.), *Normal family processes* (2nd ed., pp. 282–328). New York: Guilford.
- Larson, R. J., & Almeida, D. M. (1999). Emotional transmission in the daily lives of families. *Journal of Marriage and the Family*, 61, 5–20.
- Larson, R., & Richards, M. (1994). *Divergent realities: The emotional lives of mothers, fathers and adolescents*. New York: Basic Books.
- LaSala, M. C. (2000). Gay male couples: The importance of coming out and being out to parents. *Journal of Homosexuality*, 39(2), 47–71.
- Lau, I. Y. M., Chiu, C. Y., & Lee, S. I. (2001). Communication and shared reality: Implications for the psychological foundations of culture. *Social Cognition*, 19, 350–371.
- Lavee, Y., & Ben-Ari, A. (2006). *Constructed meanings of dyadic closeness: From the inside story to a conceptual model*. Unpublished manuscript, Haifa University.
- LeCompte, M. D., & Preissle, J. (1994). *Ethnography and qualitative design in educational research* (2nd ed.). San Diego, CA: Academic Press.
- Losonczy-Marshall, M. E. (2008). Gender differences in latency and duration of emotional expression in 7- through 13-month-old infants. *Social Behavior and Personality*, 36, 267–274.
- Lincoln, Y. S., & Guba, E. G. (1985). *Naturalistic inquiry*. Beverly Hills, CA: Sage.
- Mackey, R. A., Diemer, M. A., & O'Brien, B. A. (2004). Relational factors in understanding satisfaction in the lasting relationships of same-sex and heterosexual couples. *Journal of Homosexuality*, 47, 111–136.
- Markus, H. R., & Kunda, Z. (1986). Stability and malleability of the self-concept. *Journal of Personality and Social Psychology*, 52, 858–866.
- Martell, C. R., & Prince, S. E. (2005). Treating infidelity in same-sex couples. *Journal of Clinical Psychology*, 61, 1429–1438.
- Matsumoto, D. (1993). Ethnic differences in affect intensity, emotion judgments, display rule attitudes, and self-reported emotional expression in an American sample. *Motivation and Emotion*, 17, 107–123.
- McIlvane, J. M. (2007). Disentangling the effects of race and SES on arthritis-related symptoms, coping and well-being in African American and White women. *Aging and Mental Health*, 11, 556–569.
- McWilliams, N. (1994). *Psychoanalytic diagnosis: Understanding personality structure in the clinical process*. New York: The Guilford Press.
- Mencher, J. (1997). Intimacy in lesbian relationships: A critical reexamination of fusion. In J. V. Jordan (Ed.), *Women's growth in diversity: More writings from the Stone Center* (pp. 311-333). New York: The Guilford Press.
- Miller, A. J., Bobner, R. F., & Zarski, J. J. (2000). Sexual identity development: A base for work with same-sex couple partner abuse. *Contemporary Family Therapy*, 22, 189–200.
- Mitchell, S. A. (2002). *Can love last? The fate of romance over time*. New York: W.W. Norton.

- Moustakas, C. (1994). *Phenomenological research methods*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Munhall, P. (1988). Ethical considerations in qualitative research. *Western Journal of Nursing Research, 10*, 150–162.
- Munhall, P. (1989). Philosophical ponderings on qualitative research. *Nursing Science Quarterly, 2*, 20–28.
- Nardi, P. (1999). *Gay men's friendships: Invincible communities*. Chicago: University of Chicago Press.
- Negy, C., & McKinney, C. (2006). Application of feminist therapy: Promoting resiliency among lesbian and gay families. *Journal of Feminist Family Therapy, 18*, 67–83.
- Ossana, S. M. (2000). Relationship and couples counseling. In R. M. Perez, K. A. DeBord, & K. J. Bieschke (Eds.), *Handbook of counseling and psychotherapy with lesbian, gay and bisexual clients* (pp. 275–302). Washington, DC: American Psychological Association.
- Otis, M. D., Rostosky, S. S., Riggle, E. D. B., & Hamrin, R. (2006). Stress and relationship quality in same-sex couples. *Journal of Social and Personal Relationships, 23*, 81–99.
- Patterson, C. J. (2000). Family relationships of lesbians and gay men. *Journal of Marriage and the Family, 62*, 1052–1069.
- Patton, M. Q. (1980). *Qualitative evaluation methods*. Beverly Hills, CA: Sage.
- Patton, M. Q. (1990). *Qualitative evaluation and research methods* (2nd Ed.). Newbury Park, CA: Sage.
- Pearlman, S. F. (1989). Distancing and connectedness: Impact on couple formation in lesbian relationships. *Women and Therapy, 8*, 77–88.
- Pitman, G. E. (2002). Outsider/insider: The politics of shifting identities in the research process. *Feminism & Psychology, 12*, 282–288.
- Polit, D. F., Beck, C. T., & Hungler, B. P. (2001). *Nursing research: Methods, appraisal and utilization* (5th ed.). Philadelphia: Lippincott, Williams & Wilkins.
- Polkinghorne, D. E. (1995). Narrative configuration in qualitative analysis. *Qualitative Studies in Education, 8*, 5–23.
- Rich, A. (1980). Compulsory heterosexuality and lesbian existence. *Signs: Journal of Women in Culture and Society, 5*, 631–660.
- Ritter, K. Y., & Terndrup, A. I. (2002). *Handbook of affirmative psychotherapy with lesbians and gay men*. New York: Guilford.
- Roberts, L. J., & Krokoff, L. J. (1990). A time-series analysis of withdrawal, hostility and displeasure in satisfied and dissatisfied marriages. *Journal of Marriage and the Family, 52*, 95–105.
- Rostosky, S. S., Korfhage, B. A., Duhigg, J. M., Stern, A. J., Bennett, L., & Riggle, E. D. B. (2004). Same-sex couple perceptions of family support: A consensual qualitative study. *Family Process, 43*, 43–57.
- Rostosky, S. S., Riggle, E. D. B., Dudley, M. G., & Wright, M. L. C. (2006). Commitment in same-sex relationships: A qualitative analysis of couples' conversations. *Journal of Homosexuality, 51*, 199–222.
- Rubin, H. J., & Rubin, I. S. (1995). *Qualitative interviewing: The art of hearing data*. Thousand Oaks, CA: Sage.

- Rusbult, C. E., & Van Lange, P. A. M. (1996). Interdependence processes. In E. T. Higgins & A. Kruglanski (Eds.), *Social psychology: Handbook of basic principles* (pp. 564–596). New York: Guilford.
- Russell, J. A. (1997). Reading emotions from and into faces: Resurrecting a dimensional-contextual perspective. In J. A. Russell, J. M. Fernandez-Dols, A. Manstead, & J. C. Wellenkamp (Eds.), *The psychology of facial expression* (pp. 295–320). Cambridge University Press.
- Saltzburg, S. (1996). Family therapy and the disclosure of adolescent homosexuality. *Journal of Family Psychotherapy*, 7(4), 1–18.
- Schutz, A. (1970). *On phenomenology and social relations*. Chicago: University of Chicago Press.
- Sells, D. J., & Martin, R. B. (2001). Gender and modality differences in experiencing emotional expression. *Canadian Journal of Counselling*, 35, 176–188.
- Senecal, S., Murard, N., & Hess, U. (2003). Do you know what I feel? Partners' predictions and judgments of each other's emotional reactions to emotion-eliciting situations. *Sex Roles*, 48, 21–37.
- Sharpe, S. A. (2000). *The ways we love: A developmental approach to treating couples*. New York: The Guilford Press.
- Shaver, P. R., Morgan, H. J., & Wu, S. (1996). Is love a "basic" emotion? *Personal Relationships*, 3, 81–96.
- Shields, S. A. (2000). Thinking about gender, thinking about theory: Gender and emotional experience. In A. H. Fischer (Ed.), *Gender and emotion: Social psychological perspectives* (pp. 3–23). Cambridge, England: Cambridge University Press.
- Shields, S. A. (2002). *Speaking from the heart: Gender and the social meaning of emotion*. Cambridge, England: Cambridge University Press.
- Simpson, P. A., & Stroh, L. K. (2004). Gender differences: Emotional expression and feelings of personal inauthenticity. *Journal of Applied Psychology*, 89, 715–721.
- Smith, J. A. (1995). The search for meanings: Semi-structured interviewing and qualitative analysis. In J. A. Smith, R. Harré, & L. Van Langenhove (Eds.), *Rethinking methods in psychology* (pp. 9–26). London: Sage.
- Smith, R. B., & Brown, R. A. (1997). The impact of social support on gay male couples. *Journal of Homosexuality*, 33(2), 39–62.
- Spiegelberg, H. (1965). *The phenomenological movement: A historical introduction* (2nd ed., Vol. 1-2). The Hague: Martinus Nijhoff.
- Spiegelberg, H. (1975). *Doing phenomenology*. The Hague: Martinus Nijhoff.
- Spinelli, E. (1996). The existential-phenomenological paradigm. In R. Woolfe & W. Dryden (Eds.), *Handbook of counseling psychology* (pp. 180–200). London: Sage.
- Spradley, J. P. (1979). *The ethnographic interview*. New York: Holt, Rinehart and Winston.
- Strauss, A. (1987). *Qualitative analysis for social scientists*. New York: Cambridge University Press.
- Streubert, H. J. (1999). The conduct of qualitative research: Common essential elements. In H. J. Streubert & D. R. Carpenter (Eds.), *Qualitative research in nursing: Advancing the humanistic imperative* (2nd ed., pp. 15–31). Philadelphia, PA: Lippincott.

- Tangney, J. P. (1990). Assessing individual differences in proneness to shame and guilt: Development of the self-conscious affect and attribution inventory. *Journal of Personality and Social Psychology, 59*, 102–111.
- Tasker, F. (2004). Lesbian and gay parenting. In A. Coyle & C. Kitzinger (Eds.), *Lesbian and gay psychology: New perspectives* (pp. 81–97). Oxford, England: Blackwell.
- Tesch, R. (1990). *Qualitative research: Analysis types and software tools*. London: Palmer Press.
- Thompson, A. Y., & Bolger, N. (1999). Emotional transmission in couples under stress. *Journal of Marriage and the Family, 61*, 38–48.
- Thornton, S. (1997). General introduction. In K. Gelder & S. Thornton (Eds.), *The subcultures reader* (pp. 1–7). New York: Routledge.
- Todosijevic, J., Rothblum, E. D., & Solomon, S. E. (2005). Relationship satisfaction, affectivity, and gay-specific stressors in same-sex couples joined in civil unions. *Psychology of Women Quarterly, 29*, 158–166.
- Touroni, E., & Coyle, A. (2002). Decision making in planned lesbian parenting: An interpretative phenomenological analysis. *Journal of Community and Applied Social Psychology, 12*, 194–209.
- Tsai, J. L., Chentsova-Dutton, Y., Freire-Bebeau, L., & Frzymus, D. E. (2002). Emotional expression and physiology in European Americans and Hmong Americans. *Emotion, 2*, 380–397.
- Vangelisti, A. L., & Sprague, R. J. (1998). Guilt and hurt: Similarities, distinctions and conversational strategies. In P. A. Andersen & L. K. Guerrero (Eds.), *Handbook of communication and emotion: Research, theory, applications and contexts* (pp. 124–149). San Diego, CA: Academic Press.
- Van Manen, M. (1990). *Researching lived experience*. London: Althouse.
- Waller, G., & Matoba, M. (1999). Emotional eating and eating psychopathology in nonclinical groups: A cross-cultural comparison of women in Japan and the United Kingdom. *International Journal of Eating Disorders, 26*, 333–340.
- Westman, N., & Etzion, D. (1995). Crossover of stress, strain and resources from one spouse to another. *Journal of Organizational Behavior, 16*(2), 169–181.
- Westman, N., & Etzion, D., & Danon, E. (2001). Job insecurity and crossover of burnout in married couples. *Journal of Organizational Behavior, 22*, 467–481.
- Winnicott, D. W. (1971). *Play and reality*. New York: Basic Books.
- Wood, J. T. (2000). Gender and personal relationships. In C. Hendrick & S. S. Hendrick, *Close relationships: A sourcebook* (pp. 301–313). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Zammuner, V. L. (2000). Men's and women's lay theories of emotion. In A. H. Fischer (Ed.), *Gender and emotion: Social psychological perspectives* (pp. 48–70). Cambridge, England: Cambridge University Press.